

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Географічний факультет
Кафедра географії України та регіоналістики**

**«ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ
МІСТА ЧЕРНІВЦІ»**

***Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)***

Виконав:
Студент 4 курсу, 402 групи
Спеціальності «Географія 106»
ОП «Регіональний розвиток і просторове
планування»
Мацьопа Владислав Миколайович
Керівник:
д.геогр.н. Костащук Іван Іванович

До захисту допущено на засіданні кафедри
Протокол № _____ від _____ 2025 р.
Зав. кафедрою _____ проф. Костащук І.І.

Чернівці-2025

АНОТАЦІЯ

Мацьопа Владислав

Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 106 географія ОП “Регіональний розвиток і просторове планування” кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича м.Чернівці

Україна 2025

Географічні особливості територіального планування міста Чернівці

Анотація. У даній роботі досліджуються географічні особливості територіального планування міста Чернівці. Проаналізовано природні, соціально-економічні та історичні чинники, що впливають на просторову організацію міста. Розглянуто сучасні проблеми розвитку міських територій, функціональне зонування та перспективи вдосконалення планувальної структури. Оцінено ефективність використання територіальних ресурсів та запропоновано рекомендації щодо оптимізації містобудівних рішень.

Ключові слова. територіальне планування, міський розвиток, географічні чинники, Чернівці, просторова організація.

ABSTRACT

Matsiopa Vladyslav

Bachelor's degree student in Geography, Educational and Professional Program
"Regional Development and Spatial Planning," Department of Geography of Ukraine
and Regional Studies, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi
Ukraine 2025

Geographical features of territorial planning of Chernivtsi city

Abstract. This course paper explores the geographical features of territorial planning in the city of Chernivtsi. The study analyzes natural, socio-economic, and historical factors influencing the city's spatial organization. Modern challenges in urban development, functional zoning, and prospects for improving the planning structure are examined. The efficiency of territorial resource use is assessed, and recommendations for optimizing urban planning solutions are proposed.

Keywords. Territorial planning, urban development, geographical factors, Chernivtsi, spatial organization.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1.....	6
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ.....	6
1.1 Міське територіальне планування, його суть, функції, значення	6
1.2 Методика проведення міського територіального планування великого міста	12
1.3 Методи наукових досліджень міського територіального планування великого міста.....	16
РОЗДІЛ 2	18
РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ МІСЬКОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ МІСТА ЧЕРНІВЦІ	18
2.1 Особливості функціонування міста Чернівці від найдавніших часів до Австро-Угорського періоду	18
2.2 Розвиток території міста та її забудови в Австро-Угорський період ..	21
2.3 Аналіз особливостей забудови в Румунський період	25
2.4 Розвиток території міста Чернівці в радянський період	28
РОЗДІЛ 3	33
АНАЛІЗ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ МІСТА ЧЕРНІВЦІ В ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	33
3.1 Аналіз зміни плану міста відносно австрійського та сучасного періодів	33
3.2 Проблеми сучасного міста, шляхи його вдосконалення	37
РОЗДІЛ 4	42
РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ РАЙОНІВ МІСТА ЧЕРНІВЦІ.....	42
4.1 Райони та мікрорайони міста, їх особливості та функції.....	42
4.2 Аналіз планування та порівняння районів австрійського та радянського періодів. Їх видозміни у сучасному періоді	45
РОЗДІЛ 5	56

5.1 Особливості створення SWOT-аналізу у розрізі районів.....	56
5.2 SWOT-аналіз району Ж-2 міста Чернівці	57
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому, що розуміння географічних особливостей міста має вирішальне значення для ефективного територіального планування та розвитку. Воно дозволяє приймати обґрунтовані рішення, які враховують унікальні характеристики міського середовища, а також гарантувати, що місто розвивається у спосіб, який є сталим і відповідає потребам його мешканців. Зокрема, територіальне планування тісно пов'язане із містобудуванням, яке має значну роль у розвитку суспільства. Крім того, містобудування пов'язане з вирішенням проблем глобального рівня, таких як забруднення довкілля та зміна клімату. Територіальне планування потребує вивчення та розробки нових стратегій і підходів для забезпечення сталого та ефективного розвитку міст. Завдяки ньому ми здатні оцінювати ресурси для досягнення необхідних цілей та раціонально їх використовувати.

Зокрема, опісля завершення війни багато міст та територіальних громад потребуватимуть нових стратегій розвитку, які потрібно буде одразу використовувати на практиці та реалізовувати. Так, «Реконструкція та розвиток мають враховувати питання сталого розвитку, екології, цифровізації, економічного зростання, розвитку законодавчого поля та участі зацікавлених сторін. Це дуже складний, але необхідний процес. Наявність просторового плану допоможе громадам в отриманні подальшої допомоги від національних і міжнародних установ. Відновлення економіки потребує значних інвестицій приватного сектору, і саме просторовий план може слугувати основою для забезпечення інвестиційної довіри» [18].

Метою курсової роботи є аналіз міста Чернівці та його районів за різні періоди, включаючи і сьогодення, опис його прогресу, змін в забудові, спеціалізації, збільшення площі, залишок культурної спадщини, виділення проблемних місць та шляхи їх вирішення, сучасні тенденції розвитку та інше.

Для досягнення мети в курсовій роботі поставлені і вирішені такі **задачі**:

- проаналізувати підходи до територіального планування та містобудування;

- виділити основні функції міста;
- визначити зміни та тенденції розвитку міста в різні періоди;
- окреслити сучасний стан міста та шляхи, які забезпечать його сталий розвиток.

Об'єктом дослідження безпосередньо виступає саме місто Чернівці, а саме його забудова та її зміни у часі та просторі.

Предметом є визначення раціональної організації території з метою забезпечення її сталого розвитку та збереження природних і культурних цінностей.

Методологічна основа та методи дослідження. Для проведення дослідження нами було використано результати досліджень в галузі територіального планування та містобудування таких вчених, як: Соловйова О.С., Мартишова Л.С., Древаль І.В., Яргіна З.М., І.В. Коротун, Пікущенко О.Л., Довганюк А.І., Дронова О.Л.

Серед методів які були використані для дослідження даної теми, можна виділити наступні: літературний, історичний, порівняльний, аналізу, метод ГІС-моделювання, картографічний та інші.

Обсяг і структура роботи. Робота складається із вступу, чотирьох розділів, які містять підрозділи, висновків, списку використаних джерел та додатку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ

1.1 Міське територіальне планування, його суть, функції, значення

«Під плануванням ми зазвичай розуміємо діяльність, яка полягає в оцінюванні та перспективній організації ресурсів для досягнення необхідних цілей. Кінцевою метою є розроблення моделі, спрямованої на майбутній розвиток» [32, с.46]. Термін містобудівне планування використовують для діяльності, що спрямована на прийняття рішень, які пов'язані із просторовим розвитком в межах міст та інших населених пунктів.

В законі України «Про основи містобудування» подається наступне визначення цього терміну: цілеспрямована діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадян, об'єднань громадян із створення та підтримання повноцінного життєвого середовища, яка охоплює прогнозування розвитку населених пунктів і територій, планування, забудову та інше використання територій, проектування, будівництво об'єктів містобудування, спорудження інших об'єктів, реконструкцію історичних населених пунктів при збереженні традиційного характеру середовища, реставрацію та реабілітацію об'єктів культурної спадщини, створення інженерної та транспортної інфраструктур» [20, с.6].

Основною метою міського планування є створення сталих, придатних для життя і функціональних міст, які забезпечуватимуть високу якість життя населення, яке в них проживає. Міське будівництво повинне оптимізовувати використання всіх типів ресурсів та інфраструктури таким чином, щоб сприяти економічному розвитку та дотримуватися екологічних норм.

Міське просторове планування включає багато функцій, зокрема серед них:

- Управління земельними ресурсами, визначає найбільш доцільне землекористування для різних районів міста, включаючи житлові, комерційні, промислові та рекреаційні зони.
- Планування інфраструктури формує пріоритетність інфраструктурних потреб різних об'єктів, наприклад: дороги, водопостачання, громадський транспорт, водовідведення, велодоріжки та інші зручності.
- Екологічне планування допомагає забезпечити екологічну безпеку проектів розвитку, мінімізувати забруднення та відходи, а також раціонально використовувати природні ресурси.
- Розвиток громад сприяє соціальній згуртованості, створюючи різноманітні простори для соціальної взаємодії, культурних заходів та громадських послуг.

«Містобудування належить до творчої діяльності, яка безпосередньо пов'язана із законом та управлінням під час реконструкції чи будівництві нового міста. Містобудівна теорія вивчає завдання по створенню необхідного порядку, який буде забезпечувати соціально-економічну доречність і унікальність міста, а також в окремих спорудах» [12, с.6].

Однією із головних проблем містобудування є управління зростанням і розвитком міських територій, адже для розширення міста необхідно дотримуватися керівних принципів проектування, враховувати сучасні тенденції та створювати нові житлові квартали із необхідною інфраструктурою та громадськими просторами.

«Патрік Геддес сформував одну із основних тез сучасної урбаністики: міське планування – це не тільки планування простору: в першу чергу це робота із міськими спільнотами» [23]. Його часто називають батьком сучасного міського планування. Він був б першим з тих, кого ми зараз називаємо «урбаністами». Я цілком погоджуюся із його твердженням, адже воно відображає ідею того, що місто є не просто сукупністю будівель та інфраструктури, але й спільнотою людей, яка творить його життя та розвиток.

Успішне міське планування зазвичай залежить від тісного співробітництва між планувальниками та місцевими спільнотами. Врахування потреб та інтересів місцевих жителів дозволяє створювати більш придатне та зручне середовище для їхнього життя та діяльності.

Існує теорія містобудування, яка є важливою частиною будь-якого містобудівництва, тому що ця теорія вивчає організацію систем розселення і населених місць, їх функціонування у взаємозв'язку з соціально-економічними та природними умовами, розробляє критерії прийняття проектних рішень.

Є три основні функції теорій містобудування, це опис, пояснення, пророкування.

Мета теорії містобудування полягає в тому, що одержання наукових знань відрізняються від повсякденних тим, що вони глибоко занурюються у вивчення предмета. Теорія містобудування вирішує наступні завдання:

- прискорення проектування внаслідок застосування різних методів;
- варіантний пошук для вибору найкращого варіанту серед наявних
- оцінка якості об'єктів по різних показниках і критеріях;
- оцінка наслідків вибраних рішень;
- прогнозування.

«З. М. Яргіна виділяє три блоки дослідницьких завдань містобудівного проектування:

1. Розробка програми містобудівного проектування, що уключають соціально-функціональну, екологічну й естетичну складові.

2. Аналіз й наданні оцінки містобудівних ресурсів та обмежень ситуацій, які склалися.

3. Розробка критеріїв оцінювання і вибору варіанту рішення» [9, с.6].

Згідно сучасних тенденцій, пов'язаних із соціальними, екологічними та економічними факторами, змінилися і тенденції розвитку міста, серед наявних можна виділити наступні:

1. Створення розумних міст шляхом їх проектування таким чином, щоб ті використовували новітні технології для покращення якості життя мешканців.

2. Забезпечення сталого розвитку міста, яке досягається завдяки використанню зелених будівель та відновлюваних джерел енергії. Також внаслідок цього, місто залишається більш екологічно чистим.

3. Багатофункціональна забудова, яка призначена для забудови, яка включає в себе житлові, комерційні та торгові приміщення, які розміщуються на одній території. Такий спосіб допомагає забезпечити мешканців міста комфортними умовами проживання та робить місто більш компактним та багатограним.

4. Транспортно-орієнтована забудова, яка зосереджує увагу на створенні щільних та багатофункціональних громад навколо вузлів громадського транспорту. В свою чергу це зменшує потребу в автомобілях, а також полегшує процес здійснення маятникової міграції.

5. Залучення громади сприяє активній діяльності мешканців громади, щодо прийняття проектів міського планування, таким чином населення може впливати на майбутнє своїх районів.

Внаслідок загроз різних природних лих і аномалій, необхідно планувати стійкість міста, тобто будувати берегові укріплення, покращувати управління зливовими водами, створювати плани реагування на надзвичайні ситуації та ін.

«Різке зростання міст, а також розвиток транспорту спостерігається із середини 19 століття, що сприяли виникненню міських агломерацій та спричинили пошуки нових принципів містобудування. В останнє десятиліття, у містобудуванні спостерігаються якісні зміни в підходах до проектування. Новими принципами містобудування стають:

- зонування міських територій;
- районне планування системи міських доріг;
- типологія міст;
- виділення структурних елементів міста» [12, с.7].

Мета зонування полягає в забезпеченні контролю та регулювання землекористування в межах певного населеного пункту так, щоб сприяти добробуту громади. Зонування допомагає забезпечити належне розміщення різних типів забудови в межах населеного пункту.

Серед зон населеного пункту виділяють житлові, комерційні, промислові та рекреаційні зони.

Процес зонування здійснюється органами місцевого самоврядування, такими як містобудівні комісії або міські ради.

Під час проектування містобудування, ключову роль відіграє містобудівна документація. Вона встановлює цілі та завдання розвитку, затверджує стандарти якості забудови, допомагає забезпечувати послідовність та справедливість розвитку, сприяє просуванню різноманітної інфраструктури, забезпечує дорожню карту для розвитку міст і громад.

Генеральний план населеного пункту також є складовою містобудівної документації, він визначає основні шляхи розвитку, планування, забудови чи іншого використання території.

«Загальне функціональне зонування територій поселень в Україні здійснюється згідно з генеральними планами кожного населеного пункту» [20, с.61].

Основні завдання містобудування в наш час залишаються створення міст та сіл, які мають індивідуальну забудову та дизайн, рішення проблем пов'язаних із екологічним середовищем, шляхи подолання монотонності забудови, збереження і науково обґрунтована реконструкція старої частини міста, догляд і реставрація за культурною спадщиною, їх поєднання із сучасними будівлями.

«Льюїс Мамфорд, розвиваючи думку про призначення міста, його головною функцією вважає трансляцію культурної спадщини людської цивілізації. Поряд із загальноприйнятими функціями міст вчений пропонує визначати важливіші, історично визначені й перевірені часом. У переліку специфічних функцій міста Л. Мамфорд визначає функцію притягування (місто

збирає, притягує як магніт соціальних акторів і слугує полем для їх діяльності, максимально стимулюючи їх взаємодію); драматичного діалогу (місто розвивається через діалог, що підсумовує повноту життєвого досвіду); перемішування (різних культур, традицій, людей з різними заняттями, що створює ефект розширення можливостей людини), а також функцію матеріалізації та етеріалізації» [29]. Як вже було зазначено вище в роботі, дійсно, місто це не лише сукупність будівель, доріг, підприємств та ін., а й соціальні, культурні та інтелектуальні аспекти життя міських громадян. У свою чергу, культура є одним з ключових елементів людської цивілізації, який відображає духовну спадщину людства, його історію та традиції. Окрім цього, Мамфорд виділяє ще чотири абстрактні функції, які можна трактувати наступним чином:

- Перша функція (притягування) свідчить про те, що місто притягує як магніт соціальних акторів і слугує полем для їх діяльності. В цьому випадку мова йде про бізнесменів, науковців, культурних діячів та інших видатних осіб, які своєю діяльністю активно розвивають місто, залучають інвестиції, що забезпечує розвиток міста.
- Друга функція (драматичний діалог) - місто створює умови для взаємодії між різними соціальними групами і дозволяє їм ділитися досвідом та знаннями, що сприяє розвитку міста і підвищенню культурного рівня людей.
- Третя функція (перемішування) - місто є місцем зустрічі різних культур, традицій і занять, що дозволяє людям розширювати свої можливості та розвиватися як особистості, а також збагачувати культуру міста.
- Четверта функція (матеріалізація та етеріалізація) - відображає роль міста як місця, де ідеї та концепції перетворюються на реальність, матеріалізуючись у формі будівель, інфраструктури, культурних і соціальних проектів, а також як місця, де ефемерні речі, які не можуть бути матеріалізовані, такі як ідеї та концепції, набувають форми та стають частиною життя міста.

Отже, територіальне планування спрямоване на забезпечення комфортного та якісного життя населення, забезпечення інфраструктурою, аналіз сильних та слабких сторін. При цьому, не від'ємною та основною частиною міста є не будівлі, підприємства, дороги та інші його складові, а населення яке в ньому проживає, тому необхідно під час планування враховувати потреби людей, а також залучати громадські спільноти до активної участі в плануванні та розвитку стратегії.

1.2 Методика проведення міського територіального планування великого міста

«В системі містобудівного проектування працює багато спеціалістів, які мають власне бачення процесів проектування і прогнозування міст. Фахівець-містобудівник повинен осмислювати місто не лише зі сторони управлінських, інженерно-комунальних та архітектурно-художніх складових, адміністративної та містобудівної інфраструктури, але і як історично-культурну цінність, як спадщину своєї країни» [24, с.23-24].

Активне використання технологій призвело до формування галузей, які специфічно поєднують такі форми матеріального виробництва та послуг, як розробка різноманітних програмних продуктів, розробка та створення інтернет-сервісів. Таким чином, інформаційні технології займають більшу частину третинного сектору. Це зумовило появу нових підходів у містобудуванні, зокрема інтеграцію різних функцій - виробничих та невиробничих - в межах однієї території. У великих містах традиційні промислові зони поступаються місцем багатофункціональним мікрорайонам, де зменшується відстань між місцями роботи та проживання. Важливу роль у формуванні простору великого міста відіграють наукові та науково-виробничі комплекси, які не становлять екологічної небезпеки і тому можуть розташовуватися поблизу житлових кварталів.

«Виділяють такі функції життя міського населення, як праця, побут, відпочинок і пересування, які відбуваються в межах міста. Територія міста за

функціональним призначенням ділиться на наступні зони: промислову, сільбищну, комунально-складську, санітарно-захисну, рекреаційну, зону зовнішнього транспорту й зону центру» [12, с.22-23].

При плануванні великого міста необхідно дотримуватися наступних умов:

- Збір даних про стан міста в даний момент, включаючи його населення, демографію, економічне зростання та землекористування. За отриманими даними необхідно проаналізувати райони міста, які переживають зростання, занепад або стагнацію, райони зі значними екологічними проблемами, наявність необхідної інфраструктури та ін.
- Визначити основні цілі та завдання для процесу міського просторового планування. Вони мають відображати пріоритети та потреби мешканців міста і зацікавлених сторін.
- Будь-яке планування потребує сценарій подій. Так, має бути 3 сценарії просторового планування, це: інерційний, реалістичний та модернізаційний.
- Розроблення комплексного плану, який інтегрує стратегії, обрані для планування. План повинен включати конкретні кроки, терміни та відповідальних за реалізацію.

Здійснення моніторингу та оцінка впровадження міського просторового плану. Дані дії виконуються для того, щоб визначити чи здійснюються задачі, які закладені в план. За необхідності потрібно вносити зміни внаслідок непередбачуваних ситуацій.

Існує багато проблем, які слід враховувати при міському плануванні, серед них є такі:

Зростання населення: потрібно враховувати зростання населення і те, як справлятися із збільшенням кількості населення та забезпечувати його необхідним рівнем життя.

Затори на дорогах: затори на дорогах є основною проблемою в містах, які спричиняють багато шуму та шкідливих відходів, тому потрібно створювати способи їх зменшення, наприклад, розробка правильної системи громадського транспорту, велосипедні доріжки, пішохідна доступність та продумана мережа світлофорів.

Сталий розвиток: необхідно враховувати довгострокову стійкість планувальних рішень. Сюди входить використання екологічно чистих будівельних матеріалів, зменшення споживання енергії та сприяння використанню відновлюваних джерел енергії.

Соціальна та економічна справедливість: наявність доступного житла, освіти та можливостей працевлаштування для всіх мешканців міста.

Стихійні лиха: засоби спрямовані на зменшення ризику стихійних лих.

Історична спадщина: збереження історичної спадщини міста, її реконструкція та гармонічне поєднання із новим містом.

«У сучасній містобудівній практиці центр забудовується за принципом вертикального зонування. У містах наукового профілю й у технополісах виділяється зона науково-дослідних інститутів, лабораторій, конструкторських бюро» [12, с.24].

Екологія: кооперування промислових підприємств за принципом безвідходного виробництва, перехід на зелену енергетику, розміщування промислових підприємств з великим вантажообігом поблизу автомобільних доріг і залізниці.

«Завдання розробки детального плану території складається та затверджується замовником за погодженням із розробником на стадії підписання договору, яка повинна відповідати вимогам постанови КМУ № 926 від 1 вересня 2021 року» [15, с.57].

Геоморфологія відіграє ключову роль у містобудівному процесі, адже маючи необхідні ресурси, можна досягти максимального ефекту в організації життя на території при мінімізації загальних витрат на будівництво та

експлуатацію. Мінеральні ресурси є активним чинником містоутворюючого значення, оскільки можуть визначати його спеціалізацію.

Гідрологія визначає наявність водних ресурсів та їх використання для побутового і промислового водопостачання, а також впливає на умови будівництва.

Для прийняття рішення про розміщення виробництва необхідно оцінити не тільки матеріальні ресурси території, а й демографічний потенціал.

Існують певні умови щодо побудови майбутніх об'єктів:

- Відступи від червоних ліній – меж суміжних територій та об'єктів.
- Обмеження за висотою (сині лінії) – максимально допустимі параметри забудови.
- Правила використання перших поверхів та підземного простору.
- Необхідність створення або модернізації об'єктів соціальної інфраструктури.
- Вимоги до планування під'їзних шляхів, доріг та паркових зон.
- Оцінка впливу на історичні пам'ятки з урахуванням зон їх охорони.
- Аналіз екологічних наслідків забудови.
- Дотримання санітарних та гігієнічних норм.

«Побудова об'єктів, які є нижчими за ієрархічним рівнем залежить безпосередньо від характеристик вищих. Для прикладу, реконструкція історичного кварталу залежить від особливостей побудови його історичного центру, формування міського парку обумовлюється у значній мірі ландшафтною організацією міста» [9, с.34].

Отже, під час проведення міського територіального планування необхідно враховувати демографічні, екологічні, геоморфологічні, гідрологічні, логістичні чинники, а також стихійні лиха, історичну спадщину та інше. Важливим кроком є поділ міста на функціональні зони, які будуть ділити місто на райони, які мають різну спеціалізацію та призначення.

1.3 Методи наукових досліджень міського територіального планування великого міста

Існують різні методи які використовують під час дослідження певної теми, одні з них є загальними і підійдуть для будь-якої теми, а інші використовуються лише для профільних та спеціалізованих досліджень.

Для дослідження міського територіального планування в першу чергу слід зазначити про картографічний метод. Так, завдяки ньому можна проаналізувати щільність забудови, вуличну мережу, тип забудови, розташування основних будівель міста, річок та багато чого іншого.

Метод застосування ГІС-пакетів забезпечує зручний спосіб для збирання, зберігання, аналізу та візуалізації географічних даних. За допомогою аналізу геоданих, таких як транспортна доступність, наявність комунікацій, екологічні обмеження, можна легко визначати місця, де необхідно розмістити нову інфраструктуру або змінити наявну, а також спрогнозувати можливі наслідки таких змін. У курсовій я використав два різних ГІС пакети, які допомогли дослідити зміни у місті за два різні періоди, а також проаналізувати забудову.

Літературний метод дає змогу ознайомитися із темою дослідження, відібрати потрібну інформацію, висвітлити розвиток досліджень у даній галузі і т.д. Це допомагає визначити, яка точка зору є найбільш обґрунтованою та логічною, яку саме інформацію потрібно включити в наукову роботу.

Історичний метод дозволяє збільшити глибину дослідження та розширити знання про нього, аналіз історичних документів дозволяє підтвердити або спростувати гіпотези, що стосуються об'єкта дослідження, дає змогу зрозуміти досліджуваний об'єкт в ході історичного розвитку та визначити його значення та роль у сучасному світі. При дослідженні містобудування, можна дізнатися про початкові етапи розвитку міста, побачити старі знімки його площ, будівель, проаналізувати старі карти та описати тенденції розвитку.

Порівняльний метод дозволяє встановити відмінності та подібності між різними об'єктами. Це дозволяє розширити знання про тему дослідження та зробити більш обґрунтовані висновки. Також цей метод дозволяє визначити ті

аспекти дослідження, які ще не досліджувалися або не отримали достатньої уваги. Так, в курсовій роботі цей метод допоміг мені порівняти різні періоди містобудування, визначити спільні та відмінні риси, провести певні зв'язки та відмінності.

Метод аналізу дозволяє глибоко дослідити тему та знайти відповіді на запитання, що виникають під час проведення дослідження. Метод аналізу є допоміжним для кожного із попередніх методів, адже ми проводимо певний аналіз коли порівнюємо та досліджуємо наукову літературу, розглядаємо історичні чинники, використовуємо ГІС пакети та різноманітні карти, порівнюємо між собою об'єкти дослідження. Зокрема, його активно використовують для чітких та структурованих висновків.

Таким чином, в курсовій роботі застосовано 6 методів дослідження, які доповнюють один одного, допомагають краще дослідити проблемні питання роботи, визначити основні функції та особливості містобудування міста Чернівці.

РОЗДІЛ 2

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ МІСЬКОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ МІСТА ЧЕРНІВЦІ

2.1 Особливості функціонування міста Чернівці від найдавніших часів до Австро-Угорського періоду

Чернівці - місто, розташоване на заході України, неподалік від кордону з Румунією. Основні причини виникнення міста Чернівці пов'язані з кількома історичними та географічними факторами. Проте, головним чинником заснування міста залишається його розташування. Так, Чернівці розташовані на перехресті кількох важливих торговельних шляхів, що сприяло розвитку торгівлі та комерції в регіоні. Місто також розташоване біля підніжжя Карпатських гір, що забезпечувало доступ до важливих природних ресурсів, таких як деревина, корисні копалини та родючі сільськогосподарські землі. Гори також слугували природним бар'єром, який захищав місто від набігів сусідніх племен та армій.

Перша письмова згадка про поселення, яке згодом стане Чернівцями, датується 14 століттям, коли воно було відоме як невеликий торговий пункт під назвою Кривка. Він був розташований на перехресті кількох важливих торговельних шляхів, що сприяло розвитку торгівлі та комерції в регіоні.

Але ще забагато часу до першої письмової згадки, в межах території сучасного міста вже десятки тисяч років знаходилися людські оселі.

«На території сучасних Чернівців та його околиць знайшли близько 90 археологічних пам'яток, які відносяться до періодів від пізнього палеоліту (35-10 тис. років тому) до пізнього середньовіччя (14-17 ст.)» [30, с.9].

Найдавніші сліди людської присутності на території сучасних Чернівців сягають епохи палеоліту, коли первісні общини осіли на найвищих ділянках берегів Пруту. Археологічні знахідки в Садгорі, біля підніжжя Козацької гори, свідчать про існування тут давньої стоянки - були виявлені характерні крем'яні знаряддя праці. Подібне поселення було виявлене і в районі Роша на

правобережжі Сторожинецької річки, де знайдені як крем'яні вироби, так і кістки мамонта.

Основою господарства цих первісних мешканців були збиральництво та полювання, зокрема на великих тварин плейстоценової фауни, серед яких особливе місце займав мамонт. Численні знахідки кісток цієї гігантської тварини, виявлені вздовж правого берега Пруту (особливо в районі Клокучки), підтверджують цю господарську спеціалізацію. У наш час археологічні дослідження значно розширили уявлення про давнє заселення цих територій - нові знахідки були виявлені в районі вулиці Устима Кармелюка на території цегельного заводу.

Ці археологічні свідчення дозволяють простежити давні шляхи освоєння території сучасного міста, демонструючи, що вже в пізньому палеоліті тут існували стабільні поселення мисливців-збирачів, які вміло використовували місцеві природні ресурси та особливості ландшафту для свого проживання.

«У 60-х роках XIV ст. після утворення незалежного князівства Молдови, Буковина увійшла до його складу, в якому перебувала до 1774 р. Чернівці, входили до складу Молдови як прикордонне місто з Польщею; через них проходив торговельний шлях зі Львова на Сучаву. У XV ст. Молдова вела запеклу боротьбу проти турецької агресії, очолювану князем Стефаном Великим (1457-1504 рр.). Однак після його смерті у 1514 р. Молдова потрапила у залежність від Османської імперії (Туреччини) і зобов'язувалась платити щорічну данину султанові. Наприкінці XVI ст. її було перетворено на звичайну провінцію Туреччини» [10, с.6].

Чернівці, відомі як «Сернаїці» за часів Османської імперії, були важливим регіональним центром у цей період. Історична та культурна спадщина міста за часів Османської імперії відображає вплив турецької та ісламської культури на регіон.

Деякі з ключових пам'яток та особливостей історико-культурної спадщини Чернівців часів Османської імперії включають:

Фортеця: Османська імперія побудувала фортецю в Чернівцях для захисту міста від вторгнення. Фортеця мала товсті кам'яні стіни та вежі і була стратегічно розташована біля річки Прут.

Мечеть: Османська імперія побудувала мечеть у Чернівцях для обслуговування мусульманського населення міста. Мечеть мала великий центральний купол та мінарет і була розташована біля міського базару.

За часів Османської імперії в Чернівцях було збудовано кілька мечетей, хоча більшість з них з часом були зруйновані або прийшли в занепад. Сьогодні в Чернівцях є лише одна мечеть, яка все ще використовується, і вона була побудована набагато пізніше, на початку 20-го століття.

Однією з найвідоміших мечетей, збудованих у Чернівцях за часів Османської імперії, була Чернівецька мечеть. Вона була збудована на початку 16 століття і розташовувалася біля міського базару. Мечеть була прекрасним прикладом османської архітектури з великим центральним куполом і мінаретом. У мечеті також знаходилося медресе, або ісламська школа, де студенти вивчали арабську мову, ісламське право та богослов'я.

На жаль, Чернівецька мечеть була зруйнована під час Другої світової війни, як і багато інших історичних споруд міста. Сьогодні в Чернівцях не залишилося жодної споруди османського періоду, хоча різноманітна історія та культурна спадщина міста все ще відображається в його архітектурі, кухні та традиціях.

Базар: Османська імперія заснувала у Чернівцях базар, який слугував центром комерції та торгівлі в регіоні. На базарі були крамниці, де продавали широкий асортимент товарів, зокрема спеції, текстиль та ювелірні вироби. На жаль, у Чернівцях немає базарів, які б збереглися з часів Османської імперії. Більшість споруд османської епохи в місті, включаючи мечеть, фортецю та турецькі лазні, були зруйновані або прийшли в занепад з плином часу.

Однак у Чернівцях досі існує низка ринків і базарів, які користуються популярністю як серед місцевих жителів, так і серед туристів. Загалом, хоча в Чернівцях немає базарів часів Османської імперії, місто все ще має яскраву

ринкову культуру, яка відображає його різноманітну історію та культурні впливи.

Турецькі лазні: За часів Османської імперії у Чернівцях було збудовано кілька турецьких лазень, які слугували місцем для відпочинку та спілкування. Лазні мали гарячі та холодні басейни, парні та масажні кабінети.

Кухня: Османська імперія вплинула на місцеву кухню Чернівців, і турецькі страви, такі як кебаб і пахлава, стали популярними в регіоні.

Можна зробити висновок, що територію міста освоювали ще за багато тисяч років до того, як про нього з'явилася перша письмова згадка. Зокрема, якщо брати роки нашої ери, то до Австрійського періоду місто було малих розмірів, не мало значного впливу та особливостей, а до нашого часу майже не залишилося пам'яток з цього періоду. Проте, найперші етапи формування Чернівців як міста розпочалися саме в цей період.

2.2 Розвиток території міста та її забудови в Австро-Угорський період

«31 серпня 1774 року на Буковину з Галичини вступили австрійські війська під керівництвом обервахмістра Міга. Незадовго перед тим російські війська залишили Буковину. Одразу того ж дня у місто Чернівці переїхало головне командування, куди раніше направили загін гусарів. Решта території Буковини була зайнята у наступні дні» [21, с.57].

Після входження краю до складу Австрійської імперії демографічна ситуація у Чернівцях зазнала значних змін, перш за все у кількісному співвідношенні. Якщо у 1774 році в місті та навколишніх селах (Роші, Клокучці та Горечі) мешкало лише 359 сімей, що становило близько 2 тисяч осіб, то вже до 1787 року чисельність зросла до 2,7 тисячі. Надалі спостерігався стрімкий приріст населення:

- 1830 р. – 9,1 тис.
- 1850 р. – 20,5 тис.
- 1857 р. – 26,3 тис.

- 1869 р. – 33,9 тис.
- 1880 р. – 45,6 тис.
- 1890 р. – 54,2 тис.
- 1900 р. – 67,6 тис.
- 1910 р. – 87,1 тис.

1914 р. – близько 100 тис. Одним із найпомітніших аспектів культурної спадщини Чернівців австрійського періоду було їхнє різноманітне населення. У місті проживали люди різного етнічного та релігійного походження, зокрема українці, румуни, євреї, німці, поляки та інші. Таке розмаїття сприяло створенню яскравої культурної сцени міста, яка включала театри, концертні зали та літературні товариства, що проводили заходи різними мовами.

Іншим важливим аспектом культурної спадщини Чернівців у цей період була архітектура. Наприкінці 19-го та на початку 20-го століть місто пережило значний будівельний бум, в результаті якого було зведено багато вражаючих будівель у різних стилях. Серед них були будівлі в неоготичному стилі та стилі модерн, а також більш традиційні центральноевропейські стилі.

Одним з найвідоміших прикладів архітектурної спадщини Чернівців є Чернівецький національний університет, який був заснований у 1875 році як німецькомовний заклад. Головний корпус університету, будівництво якого було завершено в 1882 році, є чудовим прикладом архітектури неоренесансу, з витіюватими прикрасами і характерною вежею, яка домінує над міським горизонтом.

Окрім архітектури та культурного життя, Чернівці також були відомі своєю видавничою індустрією в австрійський період. У місті було багато видавництв, які випускали книги і газети різними мовами, зокрема німецькою, українською, румунською та їдишем.

Сьогодні багато історичних будівель та культурних установ Чернівців збережено та відреставровано, і місто продовжує залишатися важливим центром культури та освіти в Україні.

Що стосовно економічного розвитку міста, то внаслідок збільшення кількості населення, активно розвивалося ремісництво, зокрема одяг, взуття, продовольчі товари та інше.

«Фабрично-заводським підприємством в Австрії вважалося таке, де діяв механічний двигун і було зайнято не менше 20 осіб. З часу становлення фабрично-заводської промисловості Чернівці займали в краї провідне місце у таких галузях промисловості, як: металообробка, машинобудівна, хімічна галузь, будівництво, поліграфія, текстильна галузь, лісова та деревообробна промисловість, харчова промисловість, виробництво чи доставка напоїв» [34, с.27-28].

«Розбудова міста потребувала значної кількості будівельних матеріалів, особливо цегли. Перша цегельня існувала десь з 1876р. і належала Георгу Тампенбергу. З 1839р. в Чернівцях діяв черепичний завод. У 1897р. у місті діяло 32 цегельні, серед них найбільша – «Патрія», на якій в 1900р. працювало 138 чол.» [31, с.278].

Також в цей період почали створювати різноманітні карти меж міста та його навколишніх територій, а також з'явилися плани.

На плані Чернівців 1830 року (рис. 1.1) зображено місто в період швидкого зростання і розвитку. У цей час було збудовано багато нових будівель, зокрема Буковинську митрополичу резиденцію та Чернівецький університет.

Рис. 1.1. План Чернівців 1830 року [17]

На плані Чернівців 1888 року (рис.1.2) зображено місто в період найбільшого розквіту. Місто стало важливим культурним та освітнім центром, і його архітектура відображає це багатьма величними будівлями та багато прикрашеними фасадами.

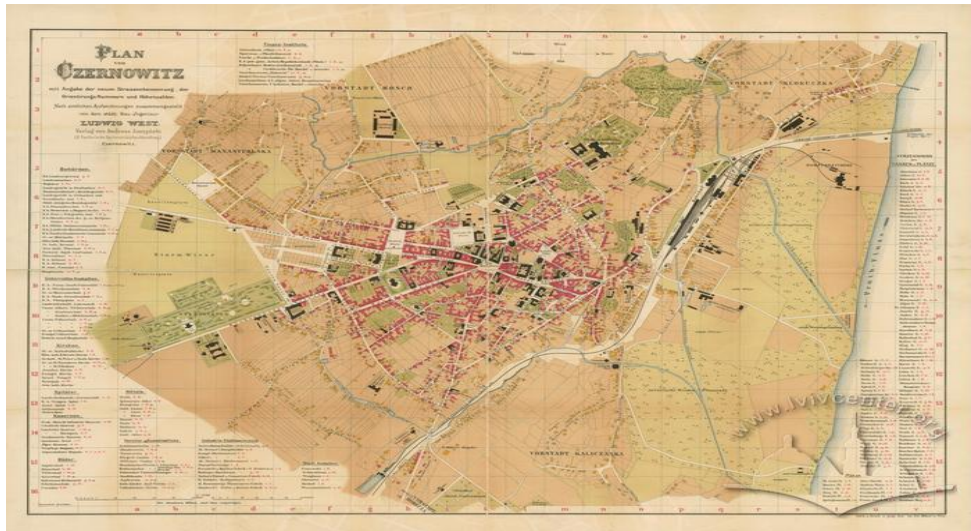

Рис.1.2. План Чернівців 1888 року [17]

На плані Чернівців 1911 року (рис.1.3) місто зображено майже в кінці закінчення австрійського періоду.

Рис.1.3. План Чернівців 1911 року [17]

Незабаром місто мало бути включене до складу новоствореного Королівства Румунія, що матиме значний вплив на його розвиток та ідентичність. План Чернівців показує територію міста з розгалуженою мережею вулиць та деталізацією усієї міської забудови. Автором плану є інженер Людвік Вест, а надруковано Леоном Кьонігом.

Отже, Австрійський період характеризується початком активної забудови та розвитком міста. Місто розпочало власне виробництво, внаслідок побудови різних заводів, тому сфера торгівлі активно розвивалася. За роки австрійського панування на Буковину прийшла політична стабільність, яка сприяла розвитку економічних, культурних і освітянських зв'язків. Також, Австрійський період вніс найбільший культурний спадок в основу міста Чернівці. Так, і в наш час приїжджають туристи з різних куточків України та світу, щоб подивитися на культові споруди, які прикрашають наше місто.

2.3 Аналіз особливостей забудови в Румунський період

У 1918 році Чернівці стали частиною Королівства Румунії, де посіли другу сходинку за чисельністю населення серед міст країни. Румунська влада, подібно до попередньої австрійської адміністрації, активно займалася питаннями міського планування та розвитку інфраструктури. За часів правління бургомістра було організовано спеціальний технічний відділ. Ця структура відповідала за видачу дозволів на будівництво, реконструкцію та перепланування міських об'єктів, а також здійснювала нагляд за дотриманням будівельних норм. Окрему увагу приділялося релігійній архітектурі: Буковинська митрополія заснувала власне архітектурне бюро, яке координувало будівництво та реставрацію храмів не тільки в Чернівцях, а й на всій території краю.

«Не відмовилися і від попереднього досвіду - дотримання існуючих правил забудови. В 1928 р. примарією Чернівців було схвалено «Правила забудови будинків та врегулювання вулиць міста Чернівці» [5]. Будівельний регламент складався з 11 розділів, що включали 87 статей, кожен з яких

регулював окремі аспекти містобудівної діяльності. Перший розділ присвячувався систематизації забудови та містив такі вимоги:

- ширина головних вулиць – не менше 15 метрів;
- другорядних вулиць – мінімум 11 метрів;
- під'їзні шляхи до будинків – щонайменше 5 метрів.
- Додатково регламентувалися правила облаштування тротуарів та встановлення вуличних табличок з назвами.

Період румунської влади (1918-1940 рр.) не сприяв суттєвим змінам у архітектурно-планувальній структурі Чернівців, що становить певний історичний виняток. Головною причиною цієї стагнації була економічна слабкість Румунії, яка не мала достатніх ресурсів для масштабних містобудівних ініціатив. Як наслідок, місто зберегло переважно довоєнний вигляд без значних урбаністичних змін. Важливі містобудівні проекти в Чернівцях у цей період включали будівництво нових житлових кварталів, розширення та оновлення транспортної інфраструктури міста, а також створення нових парків і зелених зон.

«Румунський період в історії міста характеризувався низкою протиріч. З одного боку - політика жорсткої експлуатації робітників, а з іншого - доволі успішний розвиток промисловості» [26, с.206]. До кінця періоду румунського панування Чернівці перетворилися на важливий промисловий вузол – у 1936 році тут діяли 156 середніх та великих підприємств і 61 дрібна фірма. Проте в урбаністичному плані місто залишалося майже незмінним: його територія не розширювалася, не розроблялись глобальні плани розвитку (на відміну від того ж Львова), і не реалізовувались комплексні містобудівні концепції. Основні трансформації відбувалися органічним шляхом – через заповнення вільних ділянок у вже сформованій історичній забудові, без кардинальних змін міської структури. Таким чином, незважаючи на значний економічний прогрес, у містобудівному аспекті Чернівці залишилися консервативним містом з чітко визначеними, але не розширеними межами.

Архітектура міста зазнала значного впливу рухів модерну та сецесії, що можна побачити у багатьох будівлях, збудованих у цей час.

«На початку 20-х років у Чернівцях налагодили діяльність підприємства деревообробної промисловості, зокрема фабрика «Акціонерного товариства деревообробної промисловості», випуск продукція якого у 1921р. Фабрика товариства в Чернівцях працювала на румунському та польському лісі, забезпечуючи роботою 500 робітників» [33, с.20-22].

«Певних успіхів у міжвоєнний період досягла торгівля, яка була орієнтована на експорт. Торгові операції з продажу сільськогосподарських продуктів, як наприклад, зернових, бобових, кормових культур, продажу спирту і матеріалів деревообробної промисловості здійснювалися на Чернівецькій біржі. Тут же оформлялися операції по продажу продукції на експорт» [1, с.232].

Однією з найважливіших галузей промисловості в Чернівцях у цей час був текстиль. Місто мало давні традиції ткацтва та вишивки, а під час румунського панування текстильна промисловість пережила період швидкого зростання та модернізації. Було створено багато нових текстильних фабрик, і місто стало великим центром текстильного виробництва в регіоні.

Іншою важливою галуззю промисловості в Чернівцях у румунський період була харчова промисловість. Місто було оточене родючими сільськогосподарськими угіддями, а його розташування на березі річки Прут зробило його ідеальним місцем для виробництва та переробки продуктів харчування. У цей час у Чернівцях з'явилося багато нових підприємств харчової промисловості, і місто стало відомим завдяки виробництву м'яса, молочних продуктів та консервів.

Транспортна інфраструктура була одним із основних напрямків міського планування в Чернівцях під час цього періоду. Було розширено трамвайну мережу, збудовано нові дороги та мости для покращення доступу до різних частин міста. Проте, початок цього періоду характеризувався низьким станом розвитку цієї сфери. Так, «Станом на початок 1919р. трамвайний парк був

сильно зношений, а колія вимагала капітального ремонту, місцями повної заміни. Зростання цін на матеріали та паливо для електростанцій, потреба постійно підвищувати заробітну плату робітникам та службовцям привели фінансове становище підприємства електростанцій у жалюгідний стан. Травмаї працювали не в повному обсязі і не отримували виторгу з перевезень. Як результат – зростання цін на перевезення» [30, с.172].

Загалом, румунський період був часом значного промислового зростання і розвитку Чернівців, а економіка міста була диверсифікована у різних галузях. Що стосовно архітектури та будівництва, то вони не зазнали значних змін.

2.4 Розвиток території міста Чернівці в радянський період

«Після звільнення Чернівців від німецько-румунських окупаційних військ у 1944 р. Чернівецький міський виконавчий комітет встановив межі між районами Чернівців» [4]. Так, місто було поділене на три райони. До Шевченківського району входили обидві сторони сучасних вулиць Головної (тоді - Леніна) та Шкільної (колишня Боженка), права сторона вулиць Руської та Руданського, а також частина сучасної Головної (колишній проспект Сталіна) і вулиця Чкалова до межі з селом Чагор. Ленінський район включав обидві сторони Вокзальної вулиці та вулиці Богдана Хмельницького, а також ліву сторону вулиць Червоноармійської, Чапаєва та Сторожинецької. Сталінський район, зі свого боку, охоплював праву сторону Червоноармійської та Чапаєва, ліву сторону Руданського та Руської, а також лівий бік Сталінградської вулиці. Цей адміністративний поділ відображав радянський підхід до планування міського простору.

Після війни було багато зруйнованих будівель, тому було засновано ремонтно-відновлювальну контору. Завдяки увазі до житлової проблеми за перших двадцять років існування радянської влади було побудовано житла понад 80 тис. м³. Місто продовжувалось і надалі активно забудовуватись, особливо на його околицях.

У 70-ті роки будівництво перенеслося на мікрорайони Комарова та Південно-Кільцевої (рис.2.1):

Рис.2.1 Багатоповерхова забудова по вулиці Червоноармійській (тепер Героїв Майдану) [16]

«З 1971 р. в житлових масивах міста будувалися типові будинки з поліпшеним плануванням квартир. У будинках, що виходили на центральні вулиці, на перших поверхах розташували магазини, інші об'єкти громадського обслуговування» [3]. У радянський період архітектурний ансамбль Чернівців значно збагатився новими ключовими об'єктами соціальної інфраструктури. На вулиці Стасюка виріс цілий комплекс сучасних будівель, серед яких виділяються студентські гуртожитки університету, спеціалізована дитяча спортивна школа та багатопрофільний будинок побуту. Наймасштабнішим проектом стало створення цілого нового житлового масиву на перетині вулиць Стасюка і Комарова, який трансформував цю частину міста.

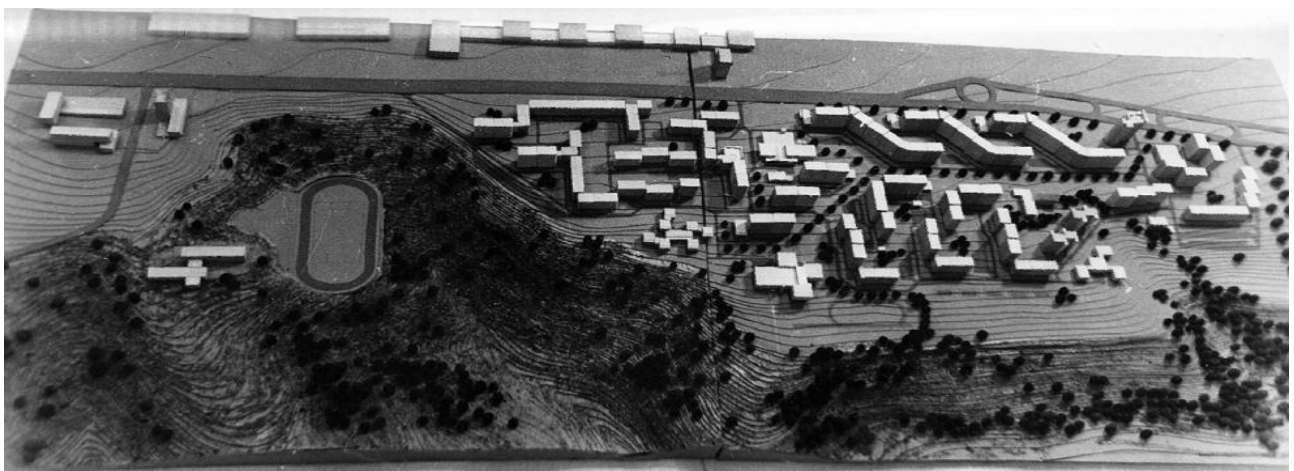

Рис.2.2 Житловий район Руський М-1. (Фото макету з різних ракурсів – 1984 рік) [16]

Активний розвиток будівництва привів до виникнення нового мікрорайону по вулиці Руській. Архітектура в ньому є типовою для радянської забудови, адже тут розташувалися багатоповерхівки, між якими знаходяться дитячий садок та школа (рис.2.2):

Окрім житловою забудови активно розвивалась промисловість. Так, сформувалося три промислові райони:

1) Південний промисловий район: на вулиці Головні розташувалися заводи «Чернівці - легмаш», «Електронмаш», «Кварц», а також на вул. Комарова корпус рукавично-трикотажної фабрики і швейного об'єднання «Трембіта». У районі вул. Руської збудовано заводи «Вимірювач» та «Гравітон».

2) Північний промисловий район: Чернівецький хімічний завод; Чернівецький цегельний завод; Чернівецький завод продтоварів.

3) Центральний промисловий район: Чернівецький машинобудівний завод - завод важкого машинобудування, який виробляв різні види техніки, зокрема трактори, комбайни та бульдозери; Чернівецька меблева фабрика (Чернівецький меблевий комбінат); Чернівецький шовковий комбінат; Чернівецька текстильна фабрика; Чернівецька трикотажна фабрика; Чернівецький приладобудівний завод; Чернівецька кондитерська фабрика.

«Житлове будівництво згідно «Проекту розміщення в місті Чернівці будівництва на 1976 – 1980 роках» розробленого Львівським філіалом Українським державним інститутом проектування міст – ДІПРОМІСТО» (рис.2.3) [19] - це комплексний план житлового будівництва в Чернівцях, який мав на меті вирішити проблему нестачі житла в місті та покращити умови життя його мешканців.

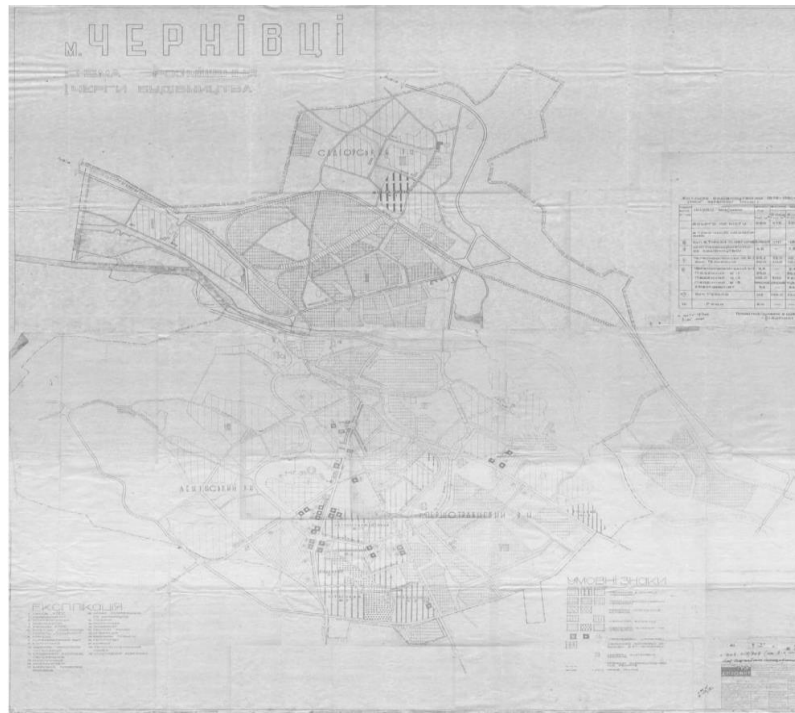

Рис.2.3 Схема розміщення будівництва першої черги забудови міста Чернівці на 1976 - 1980 роки [16]

Як відомо, на кожні п'ять років розроблялися плани, так звані п'ятирічки, метою яких було досягти певних цілей у відведений час, для будівництва вони також використовувалися і мали наступний вигляд: [22]

П'ятирічка	Введення загальної житлової площі, тис м ²	
	заплановано	фактично
VIII п'ятирічка (1966 - 1970)	352,7	298,3
IX п'ятирічка (1971 - 1975)	472,3	380
X п'ятирічка (1976 - 1980)	596	416,6
XI п'ятирічка (1981 - 1985)	470	472
Разом	1891	1567

«Різне зниження обсягів реконструктивних робіт не дозволило реалізувати передбачене генпланом зменшення щільності забудови в центральній частині міста. Не досягнуті обсяги зеленого будівництва. Були створені парки та сквери загальною площею 106,5 га замість 417 га. Недовтілення основних ідей генплану пояснювали постійним недофінансуванням за рахунок інтенсивного розвитку військово-промислового

комплексу. Реалізація основних положень генплану навіть не у цілком повному обсязі мала для Чернівців як позитивні, так і негативні наслідки» [22].

Отже, радянський період характеризується активною забудовою та створенням нових районів міста. Також, було побудовано багато нових заводів, внаслідок чого утворилися промислові райони. Переважала побудова багатоповерхівок, які мали 5 або 9 поверхів.

В додатку “А” наведена таблиця, в якій вказані основні характеристики містобудування кожного з періодів міста Чернівці.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ МІСТА ЧЕРНІВЦІ В ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

3.1 Аналіз зміни плану міста відносно австрійського та сучасного періодів

«На час приєднання Буковини до володінь Австрійської монархії Чернівці були невеличким містом з населенням близько 1000 мешканців і приблизно з 200 будиночками» [13, с. 9-17]. У 1786 році місто складалося з 16 кварталів, кожен з яких обслуговувався квартальним майстром. Ці спеціально призначені особи виконували важливі функції: підтримували громадський порядок та здійснювали нагляд за дотриманням протипожежних норм. Впровадження нового статуту сприяло масштабній реконструкції міста - дерев'яні споруди поступово замінювалися кам'яними будівлями. Після входження міста до складу Австрійської імперії розпочався активний етап урбаністичного розвитку. Було закладено основи сучасного центру та прилеглих районів. До 1914 року міська агломерація, що включала власне Чернівці та передмістя, налічувала вже 8 286 житлових будинків, що свідчить про значне розширення міської території та інтенсивне будівництво протягом попередніх десятиліть.

«У сучасний період житловий фонд Чернівців значно збільшився, а будинки змінилися за стилем і зовнішнім виглядом. У 2020 році житловий фонд міста становив 9081 тис. м²» [25, с.104]. Багато старих будинків було реконструйовано, щоб відповідати сучасним стандартам житла та комфорту. Нові будинки також були побудовані в різних стилях, від сучасних будівель до реконструкцій старих будинків у класичному стилі. Багато будинків тепер обладнані сучасними технологіями, такими як централізоване опалення та кондиціонування повітря, комори та сучасні системи безпеки.

Для того щоб наочно побачити як змінилася площа та забудова міста, використаємо ГІС пакет, який називається «QGIS». Візьмемо Австрійську карту 1911 року, яка була зроблена майже в кінець цього періоду та прив'яжемо за

координатами до звичайної OpenStreetMap, а також зробимо дешифрування основних доріг та річки Прут для кращого орієнтування:

Рис. 3.1 Карта міста Чернівці за Австрійський та сучасний періоди

Можна побачити, що площа міста значно збільшилася завдяки побудові нових районів, створення нових промислових зон та інфраструктури, а також

приєднання до міста таких районів, як Ленківці, Роща, Клокучка, Садгора, Стара Жучка, Рогізна, Гореча.

Що стосовно історичного центру, то його архітектурний ансамбль зберіг автентичний вигляд: переважають будівлі австрійського періоду, багатоповерхова забудова практично відсутня. Протягом часу центр зазнав лише незначних змін - збільшилася щільність забудови та дещо розширилися його межі. Однак за межами історичного ядра починається зовсім інше місто - з характерною радянською архітектурою. Ці райони, сформовані вже за часів СРСР, контрастують зі старим центром як за стилем, так і за принципами планування, створюючи цікавий урбаністичний дуалізм. Тут розташувалися багатоповерхівки, а саме житлові будівлі, які мають 5 та 9 поверхів. Як правило, будівлі вздовж основної дороги мають перший поверх, який виділений для комерційних цілей. Так, на них розташовані різноманітні продуктові та побутові магазини, аптеки та інше.

Однією з основних особливостей забудови міста у радянський період було прагнення до створення «нового» міста. Це означало, що було знескоджено багато старих будівель та споруд, які не відповідали новій ідеології та архітектурним тенденціям.

У радянські часи архітектура міста значно змінилася завдяки масовому будівництву в стилях соціалістичного класицизму та конструктивізму. Ці будівлі, з їх монументальними формами, колонадами та строгими геометричними лініями, служили не лише для практичних потреб, а й були потужним ідеологічним інструментом. Вони уособлювали могутність радянської системи, прогрес і перемогу нового соціалістичного ладу. Кожна така споруда, від масивних адміністративних будівель у стилі соцкласицизму до функціональних конструктивістських житлових комплексів, демонструвала зміну архітектурних пріоритетів та ставала символом нової епохи. Сьогодні ці будівлі, незважаючи на їх ідеологічне минуле, стали невід'ємною частиною міського ландшафту, наочно ілюструючи складний шлях історичного розвитку міста.

«Найважливішим містотвірним фактором стає рельєф, який обмежує розвиток міста у північно-східному та південно-західному напрямках, а також стає межею функціонального зонування міста: на південному сході за потічком розташовуються цегельні, формуючи таким чином промислову зону.

Схема вуличної мережі міста Чернівці має досить складну структуру, яка відображає історичний та культурний контекст міста» [2].

На сьогоднішній день, місто має характерну для старовинного міста мережу вулиць та площ, що має форму безладної мережі з кутами та переходами, деякі з яких мають загострену форму, що може складатися з декількох перехресть.

Також у місті були споруджені нові вулиці та вузли зв'язку, які сформували деякі вуличні мережі з більш правильною геометрією. Прикладом такої нової вуличної мережі є проспект Незалежності. У деяких частинах міста можна знайти вуличні мережі з вузькими вуличками та неправильними кутами, що може виникнути з-за збереження старовинної забудови та звуження вулиць для пішоходів.

Місто Чернівці має радіальну забудову, тобто вулиці та будівлі міста розташовані в радіальних лініях, що виходять з центральної точки міста, нею є Центральною площею. Така забудова характерна для багатьох історичних міст, де центральна площа або майдан є осередком культурного та громадського життя.

У місті Чернівці з центральної площі виходять радіальні вулиці, що ведуть до окраїн міста. Найвідоміші з них є вулиці Головна, Руська, Героїв Майдану. Також в місті є кілька кільцевих доріг, які обходять центральну частину міста, але вони не є головною основою забудови міста. Однією з особливостей радіальної забудови міста Чернівці є розміщення будівель залежно від їх важливості для міста. Так, центральна частина міста має найбільш важливі структури, такі як адміністративні та культурні центри, банки, готелі та ресторани. У міру віддаленості від центральної частини міста, будівлі стають менш значущими.

Можна зробити висновок, що місто збільшилося в площі у декілька разів, виникло багато нових районів, забудова яких значно відрізняється від тої, що наявна у центрі. Що стосовно вуличної мережі, то вона отримала більш правильну геометрію.

3.2 Проблеми сучасного міста, шляхи його вдосконалення

Місто Чернівці – центр найменшої області в Україні. Місто є перлиною Буковини, котре завжди милувало око та манило до себе. Проте, незважаючи на гарні пейзажі та велику історичну спадщину, як і будь-яке місто, Чернівці мають і негативні сторони.

Серед основних проблем можна виділити якість доріг та тротуарів міста, недостатню кількість зелених зон, слабо розвинений фестивально-мистецький імідж, низький відсоток повторного використання відходів, екологічне забруднення вод, ґрунтів та атмосфери. Основними забруднювачами атмосферного повітря серед промислових підприємств є ВАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат, ВАТ «Мамалізький гіпсовий завод», ВАТ «Чернівецький цегельний завод №3», ВАТ «Чернівецький цегельний завод №1». Також одним із головних джерел забруднення атмосферного повітря в місті Чернівці є відпрацьовані гази автотранспорту.

Серед проблем, можна ще виділити відсутність оновленого генерального плану міста Чернівці, адже внаслідок цього виникають проблеми при плануванні різних проєктів міста. Так, «законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» скасовано термін дії генерального плану населеного пункту. Останні зміни в містобудівній документації відбулись в 2012 році шляхом коригування Генерального плану міста Чернівців. Нажаль одна з частин містобудівної документації – частина 3, План зонування території не відповідає положенням діючого генерального плану міста в результаті деяких змін які були пізніше внесені до основної містобудівної документації – графічної частини Генерального плану м. Чернівці. Через ці причини в деяких випадках порушуються позовні справи до судових органів влади» [27, с.199].

Чернівці мають недоліки та обмеження міської та ландшафтної структури. Місто оточене пагорбовою сейсмонебезпечною місцевістю. Через топографічні особливості на похилих краях пагорбів виникають просторові бар'єри, тому будівельне освоєння цих територій складне та частково неможливе. Також існують будівельні обмеження, оскільки властивості ґрунту подекуди мають значний ризик зсуву. Враховуючи ці та інші чинники, виникають території з певними дефіцитами та обмеженнями, приклади яких продемонстровані на наступній карті:

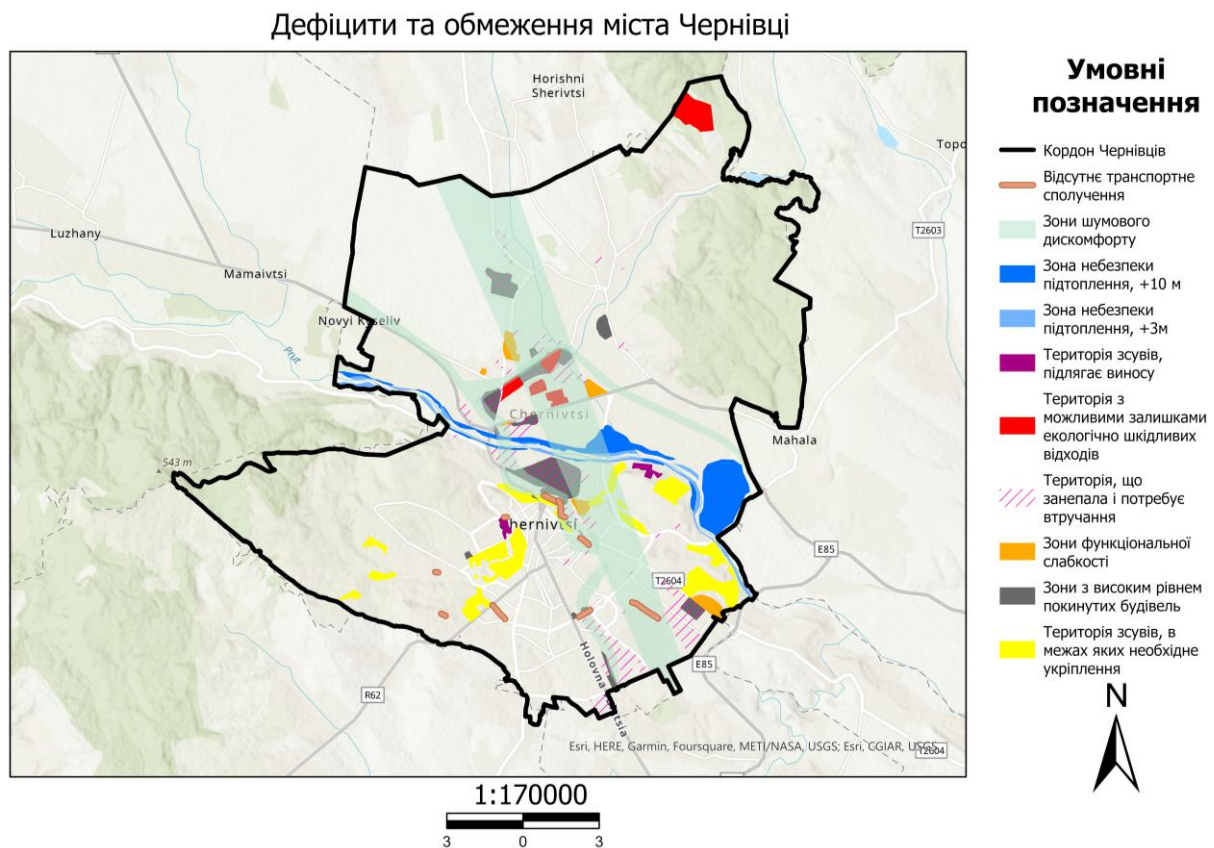

Рис. 3.2 Карта дефіцитів та обмежень міста Чернівці

Можна побачити, що на карті зображена низка різних чинників, які обмежують сталий розвиток міста Чернівці.

Відсутність транспортного сполучення в деяких частинах міста спричиняє затори, а також ускладнюють транспортну логістику, тому необхідно побудувати нові дороги, які з'єднуюватимуть наступні вулиці: Рівненську та Хрещатинську; Ганни Янушевич та Межибрідську; Проспект Незалежності та Сторожинецьку; Проспект Незалежності та Миру; Лук'яна

Кобилиці та Буковинську; Винногірську та Білоруський провулок; Прутську та Синагоги.

Зони шумового дискомфорту спричинені залізницею та аеропортом, тому в цій зоні не бажано будувати готелі, школи та медичні заклади, адже вони заважатимуть відпочинку, навчанню, відпочинку та реабілітації відповідно.

В зонах підтоплення необхідно встановити захисні споруди та зелені насадження, які можуть забезпечити стабільну та міцну берегову лінію, встановлення систем дренажу, побудова насосних станцій, а також встановлювати правила та обмеження для будівництва в прилеглих до річок територіях.

На територіях зсувів в межах яких житлова забудова підлягає виносу необхідно евакуювати людей та знести житлову забудову, а людей забезпечити іншим житлом.

На території зсувів, в межах яких необхідні протизсувні заходи потрібно заборонити будівництво нових житлових будинків та прилеглих до неї зон, проведення робіт з підсилення ґрунту та контролю над водним режимом на території зсуву, встановлення габіонних конструкцій, проведення регулярного моніторингового спостереження.

На територіях з можливими залишками екологічних шкідливих відходів потрібно провести моніторинг забрудненості навколишнього середовища, в разі виявлення таких відходів встановити захисні конструкції, щоб запобігти проникненню шкідливих речовин у ґрунт та воду, проведення робіт з їх збору та транспортування до пунктів утилізації.

На територіях що занепали потрібно провести оцінку території, її можливості та зайнятися відновленням, в таких місцях можна створювати різні громадські простори, сквери та інші місця відпочинку.

Зони функціональної слабкості виникають внаслідок різних чинників, серед яких: низький рівень економічного розвитку та невеликий обсяг інвестицій, відсутність необхідної інфраструктури та обмежені можливості доступу до транспортних, комунікаційних та інших послуг, відсутність

соціальної інфраструктури, складність рельєфу, екологічні та інші фактори. Для покращення стану ЗФС необхідно вживати заходів, які спрямовані на підвищення рівня життя мешканців, покращення умов для розвитку бізнесу та залучення інвестицій, створення нових робочих місць, розвиток інфраструктури та соціальної сфери, вирішення екологічних та логістичних проблем.

У зонах з високим рівнем покинутих будівель необхідно вияснити причину такого явища, ним може слугувати зона шумового дискомфорту, розташування біля підприємств, які викидують шкідливі відходи, відсутність транспортного сполучення та необхідної інфраструктури. Необхідно інвестувати в такі території щоб люди й надалі проживали у них, таким чином вирішується і проблема житлового фонду.

Однією з актуальних проблем є незадовільний технічний стан будинків в межах Центрального історичного ареалу м. Чернівців. Необхідно провести реставрацію таких будівель, розробити кошторис, провести моніторинг.

Ще однією із проблем, яка погіршує вигляд міста є кабельні комунікації інтернет провайдерів та телеоператорів які прокладені назовні, що суттєво псує оглядову спроможність архітектури для туристів.

Для концепції сталого розвитку транспорту та мобільності чернівців необхідно запровадити низку змін, серед яких: привести багато вулиць у задовільний стан, прибрати сміття, розкласти більше сміттебаків, створити велодоріжки, розвинути каршерінг, створити об'їзні шляхи для середмістя.

Для вирішення проблем в сфері торгівлі у місті потрібно забезпечити ефективне функціонування торговельної мережі відповідно до нормативно-правової бази, розробити та прийняти регуляторні акти, провести інтеграцію нових торгових центрів у міську структуру, визначити основні проблеми і тенденції у сфері торгівлі.

Також відсутній кадастр забруднених ділянок, через що не можна оцінити загрозу для довкілля та людини. Потрібно вирішувати цю проблему за допомогою проведення різних досліджень та моніторингів, використовуючи при цьому ГІТ.

Для захисту природи та ландшафтів необхідно створити товариство, яке займатиметься їх збереженням та цілісністю, розроблятиме проекти озелення території міста, а також надаватиме інформацію про стан ландшафтів, їх можливості та повідомлятиме про можливі ризики на певних територіях.

Так, місто Чернівці має значну історичну спадщину, проте багато будівель потребують реконструкції, а також пейзажі міста псують різноманітні електролінії. Окрім цього, існує багато інших проблем, для яких потрібно запроваджувати низку шляхів вирішень, серед них стан доріг та тротуарів, шкідливі відходи, території зсувів та ЗФС, відсутність сучасного генерального плану та інші.

РОЗДІЛ 4

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ РАЙОНІВ МІСТА ЧЕРНІВЦІ

4.1 Райони та мікрорайони міста, їх особливості та функції

Як структурний компонент міської забудови, житловий район охоплює територію 80-400 гектарів, де формується мережа житлових кварталів та розташовуються обслуговуючі установи, що забезпечують доступність не більше ніж за півтора кілометра.

Житловий мікрорайон - це комплекс житлових будинків та закладів культурно-побутового обслуговування, які розміщені на певній території та об'єднані спільними інженерними мережами та транспортною системою.

«Мікрорайон був розроблений як структурна соціально-житлова одиниця сельбищної території, що територіально розташована в межах вулиць і об'єднує жителів соціальнопобутовим обслуговуванням (теоретично обґрунтований Кліренс А. Леррі у 1923 р. в Англії)» [14, с.4].

«Проектування житлових районів здійснюється на основі генерального плану міста, у якому вирішена система функціонального зонування, визначене розміщення сельбищних зон, установлені межі планувальних районів, система магістральних вулиць, намічені місця розміщення загальноміських центрів, поверховість забудови» [8].

«Композиційна побудова структури мікрорайону, його візуальне сприйняття складається із зовнішніх просторів, що розкривають видові перспективи входу і в'їзду в мікрорайон при підході до нього, і перспектив, що відкриваються при русі в напрямку до школи, дитячих установ, торгових і комунальних об'єктів. Межами мікрорайону служать магістральні й житлові вулиці» [28, с139].

Для мікрорайонів, що мають повний комплекс установ обслуговування місцевого рівня, рекомендована щільність населення встановлюється на рівні 180-430 осіб на гектар території.

Територію району поділяють на кілька спеціалізованих зон:

1. **Житлова зона** – призначена для розміщення житлових будинків та житлової забудови
2. **Громадсько-торгівельна зона** – включає:
 - громадський центр;
 - об'єкти торгівлі;
 - заклади громадського харчування.
3. **Освітня зона** – містить:
 - шкільні заклади;
 - дошкільні навчальні заклади.
4. **Рекреаційна зона** – об'єднує:
 - паркові території;
 - сади;
 - сквери;
 - спортивні майданчики.
5. **Комунально-господарська зона** – відведена для:
 - об'єктів комунального господарства;
 - технічної інфраструктури.

Територіальне планування житлових районів – це комплекс заходів, спрямованих на створення комфортного та безпечного середовища для проживання людей. При плануванні житлових районів враховуються такі фактори, як:

- Географічне розташування. Житловий район повинен бути розташований у зручному місці, з доступом до основних об'єктів інфраструктури, таких як транспорт, освітні та медичні заклади, торговельні центри, парки та сквери.
- Транспортне сполучення. Житловий район повинен бути добре сполучений з іншими частинами міста, щоб мешканці могли легко дістатися до роботи, навчання та інших місць призначення.

- Інфраструктура. У житловому районі повинні бути всі необхідні об'єкти інфраструктури, такі як дитячі садки, школи, лікарні, магазини, банки, поштові відділення тощо.
- Будівлі та споруди. Будівлі та споруди в житловому районі повинні бути комфортними та безпечними для проживання.
- Озеленення. У житловому районі має бути достатньо зелених насаджень, які покращують екологію та створюють комфортний мікроклімат.

«Планувальна структура житлових районів проектується на прямокутній або пейзажній основі, кожне з цих рішень не може бути правильно оцінене без урахування орографічних особливостей місцевості. Відповідність топографічним умовам треба розуміти не як пасивне положення, а як перетворення природи в інтересах архітектурної виразності забудови, зручності для жителів і найліпших санітарно-гігієнічних передумов» [28, с.142].

Рис.4.1. Схема планувальної структури поселенської території міста (за В.Анікіним): 1 – загальноміський центр; 2 – паркова територія; 3 – житловий район; 4 – центр житлового району; 5 – магістраль загальноміського значення; 6 – магістраль районного значення [28, с.142]

4.2 Аналіз планування та порівняння районів австрійського та радянського періодів. Їх видозміни у сучасному періоді

Історичний центр м. Чернівці, центр лівобережного планувального району та підцентри, пов'язані магістральною мережою в єдину систему, становлять просторовий каркас планувальної структури міста.

«Специфічний рель'єф місцевості, з великими перепадами відміток, наявність зсувних ділянок в значній мірі вплинули на конфігурацію вуличної мережі, внаслідок чого коефіцієнти непрямої лінійності сполучень з центральною частиною інших районів міста переважають нормативну величину і складають 1,18 - 1,5. Щільність транспортної мережі міста становить 2,1 км/км²» [7, с.106].

На правому березі міста розташовуються такі житлові райони: Ц-1, Ц-2, Ж-1, Ж-2 (нове місто радянського періоду), Ж-3, Ж-4 (Стинка), Ж-5(Роща), Ж-6 (Клокучка), Ж-7 (Гравітон), Ж-8 (Калічанка). А на лівому березі: Ж-9 (Рогізна), Ж-10 (Садгора), Ж-11 (Стара Жучка), Ж-12(Ленківці), Ж-13 (Долішні Шерівці), Ж-14 (Нова Жучка), Ж-15, Ж-16.

Для проведення нашого аналізу оберемо два райони, а саме Ц-1 та Ж-2, які відповідатимуть австрійському та радянському періодам відповідно.

Район Ц-1 (рис.4.1) являє собою центр міста Чернівців, основний період забудови якого характеризується австрійським періодом.

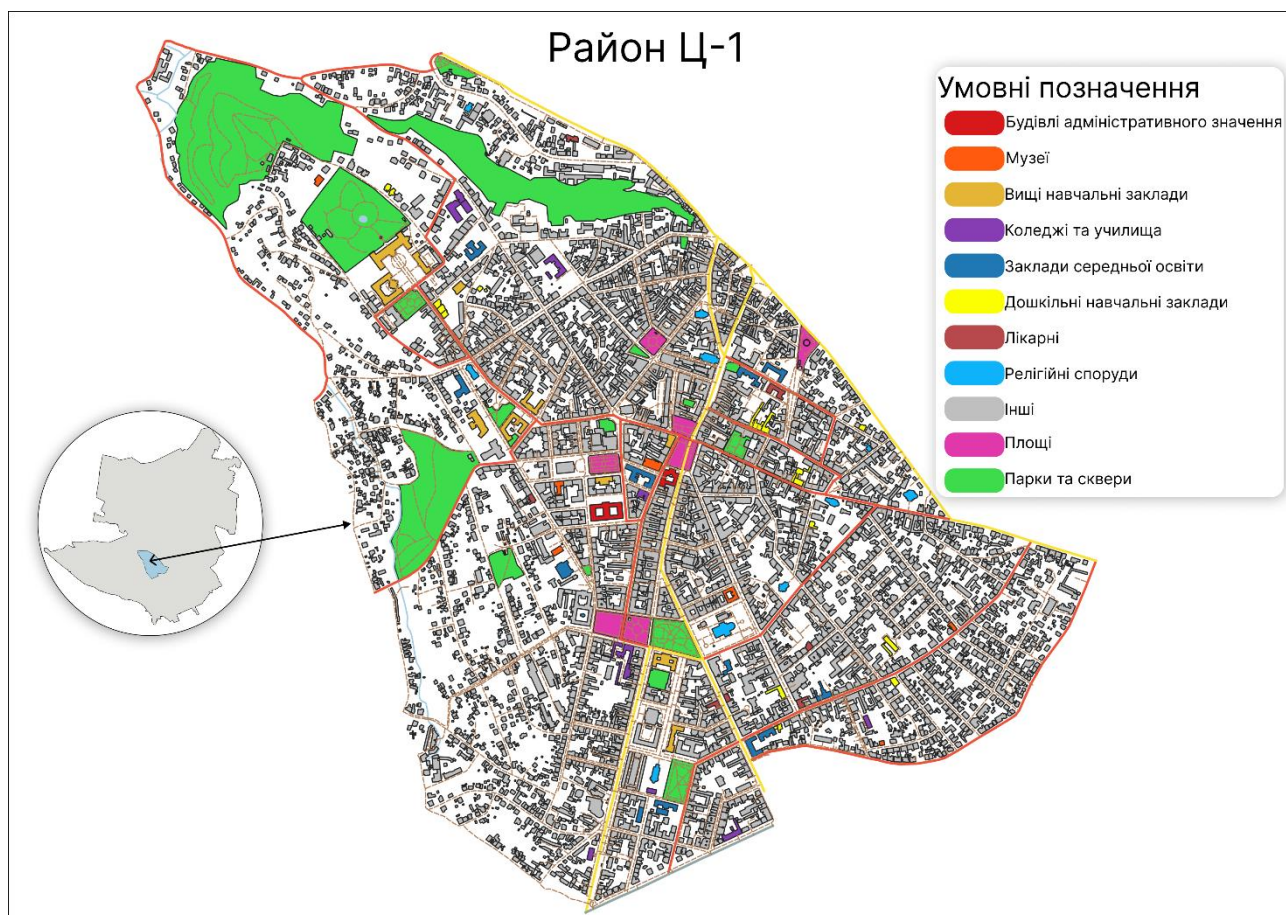

Рис. 4.2 Район Ц-1

Саме в ньому розташовані основні будівлі міста, а саме Чернівецька міська рада, Чернівецька ОВА, заклади вищої освіти та інші.

Основні характеристики планування цього періоду виступають:

Радіальна структура: Місто планувалося з центральною площею (тепер Театральна площа), від якої відходили радіальні вулиці. Ця структура забезпечувала зручну комунікацію та доступ до основних міських об'єктів.

Естетика: Архітектура Чернівців того періоду відзначається еkleктизмом, поєднуючи в собі елементи різних стилів, таких як класицизм, модерн, візантійський та історизм.

Зелені насадження: Важливу роль у плануванні відігравали зелені насадження. Були створені парки, сквери та бульвари, які забезпечували естетичну привабливість та покращували екологічні умови.

Інфраструктура: Австрійська влада вклала значні кошти в розвиток інфраструктури міста. Були прокладені бруківки, збудовані каналізація, водогін та система громадського транспорту.

Вулична мережа Чернівців зазнала значних змін протягом 140-річного австрійського правління. З хаотичної забудови та ґрунтових доріг місто перетворилося на сучасний урбаністичний центр з чіткою структурою та системою вулиць.

Існувала чітка ієрархія вулиць за шириною, типом покриття та функціональним значенням. Головні вулиці, що вели до центру міста, були ширшими та мали бруківку. Бруковані вулиці також прокладалися в комерційних та адміністративних районах.

Назви вулиць відображали різні аспекти життя міста. Їх називали на честь історичних діячів, географічних об'єктів, важливих подій, а також за їх функціональним призначенням.

Вулиці Чернівців рясніли зеленими насадженнями. Були висаджені каштани, липи, ясени та інші дерева, які надавали місту мальовничого вигляду та покращували екологічні умови.

Австрійська система вулиць збереглася й досі, формуючи каркас Чернівців.

Забудова відповідала функціональним потребам міста, забезпечуючи житлом, адміністративними, комерційними, релігійними, освітніми та культурними об'єктами.

Основні характеристики забудови:

Центральна частина міста: Відзначалася щільною забудовою з багатоповерховими (до 4-х поверхів) кам'яними будинками. Тут розміщувалися житлові приміщення, адміністративні будівлі, магазини, ресторани та інші комерційні об'єкти. Для будівництва використовувалися різноманітні матеріали, такі як цегла, камінь, дерево та метал. Цегла була найпоширенішим матеріалом, а камінь використовувався для оздоблення фасадів та цоколів.

Околиці: Забудова околиць була більш вільною з переважанням одно- та двоповерхових будинків. Тут переважали житлові квартали, а також промислові та ремісничі зони.

Вілли: На околицях міста зводилися вілли заможних жителів. Це були просторі, часто багатоповерхові будинки з прилеглими садами.

Релігійні споруди: Зводилися величні храми різних конфесій: православні церкви, католицькі костели, синагоги, єврейські молитовні будинки.

Освітні та культурні заклади: Будувалися школи, гімназії, університети, театри, музеї та інші культурні установи.

Дворики, розташовані у місті Чернівцях між будівлями австрійського періоду, мають свою неповторну атмосферу та шарм. Вони є свідченням багатії історії міста та його культурної спадщини. Дворики зазвичай невеликі, затишні та оточені з трьох або чотирьох сторін будинками. Вони мають цікаві архітектурні деталі, такі як арки, колони та балкони.

Саме в цей період був збудований перший у місті парк, а саме парк, який в наш час носить назву імені Т.Г.Шевченка. Парк був закладений 18 травня 1830 року за проектом інженера Адольфа Маріна. Сюди було завезено з Європи понад 35 тисяч чагарників і дерев.

Зокрема, в цьому районі розмістилася переважна частка всіх архітектурних пам'яток міста, завдяки яким воно є популярним серед туристів. Так, тут розмістилися вулиця Ольги Кобилянської, будинок-корабель, площа Філармонії, площа Пресвятої Марії, Вірменська церква, Ратуша, перлина Буковини – Резиденція митрополитів та інші.

В наш час основна структура центру міста залишилася, проте зазнала певних змін. Так, багатоповерхівки відсутні, більшість будівель збереглися з часів Австрійського періоду, щільність забудови та його межі стали більшими. З'явилися нові будівлі та вулиці, які знаходяться поза межами основної дороги та вуличної мережі. Багато будинків та доріг зазнали реставрації у зв'язку з їхнім критичним станом.

У багатьох будівлях видозмінили їх функціональне призначення, а саме на перших поверхах у значній частині з них розташовуються не житлові квартири, а різні комерційні об'єкти, серед яких магазини, кафе та ресторани.

Зокрема, така тенденція найчіткіше помітна на вулиці О. Кобилянської, яка по обидві сторони встелена різноманітними закладами відпочинку.

Житловий район Ж-2 має площу, яка складає 3,54 км.кв. або ж 354,5 га. Його можна поділити на північну та південну території, які розділяються вулицею Скальда (донедавна Комарова), яка відноситься до доріг територіального значення. У середині району розташовуються житлові та міжбудинкові дороги. З півночі та півдня він оточений проспектом Незалежності та вулицею Південнокільцевою відповідно, а з заходу та сходу дорогами регіонального значення - вулицями Героїв Майдану та Головною відповідно.

Що стосовно рельєфу, то він рівнинний, із незначним нахиланням із західної сторони до зони парку та із значно крутішим підйомом від парку до східної частини мікрорайону, проте на особливості забудови це не впливає, тому що в парковій зоні її не має.

Мікрорайон Ж-2 міста Чернівці є типовим для тих, які забудовували у радянські часи. Тут розташувалися багатоповерхівки, а саме житлові будівлі, які мають 5 та 9 поверхів. Як правило, будівлі вздовж основної дороги мають перший поверх, який виділений для комерційних цілей. Так, на них розташовані різноманітні продуктові та побутові магазини, аптеки та інше.

«За рахунок експансії житлового будівництва на прилеглих раніше неосвоєних землях був забезпечений значний територіальний розвиток Чернівців. На кожні п'ять років розроблялися проекти розміщення житлового будівництва, майже всі житлові райони були охоплені ПДП» [22, с.7].

Що ж до забудови у межах самого району, то вона дуже різноманітна (рис.4.2) і серед наявної, можна виділити наступні типи:

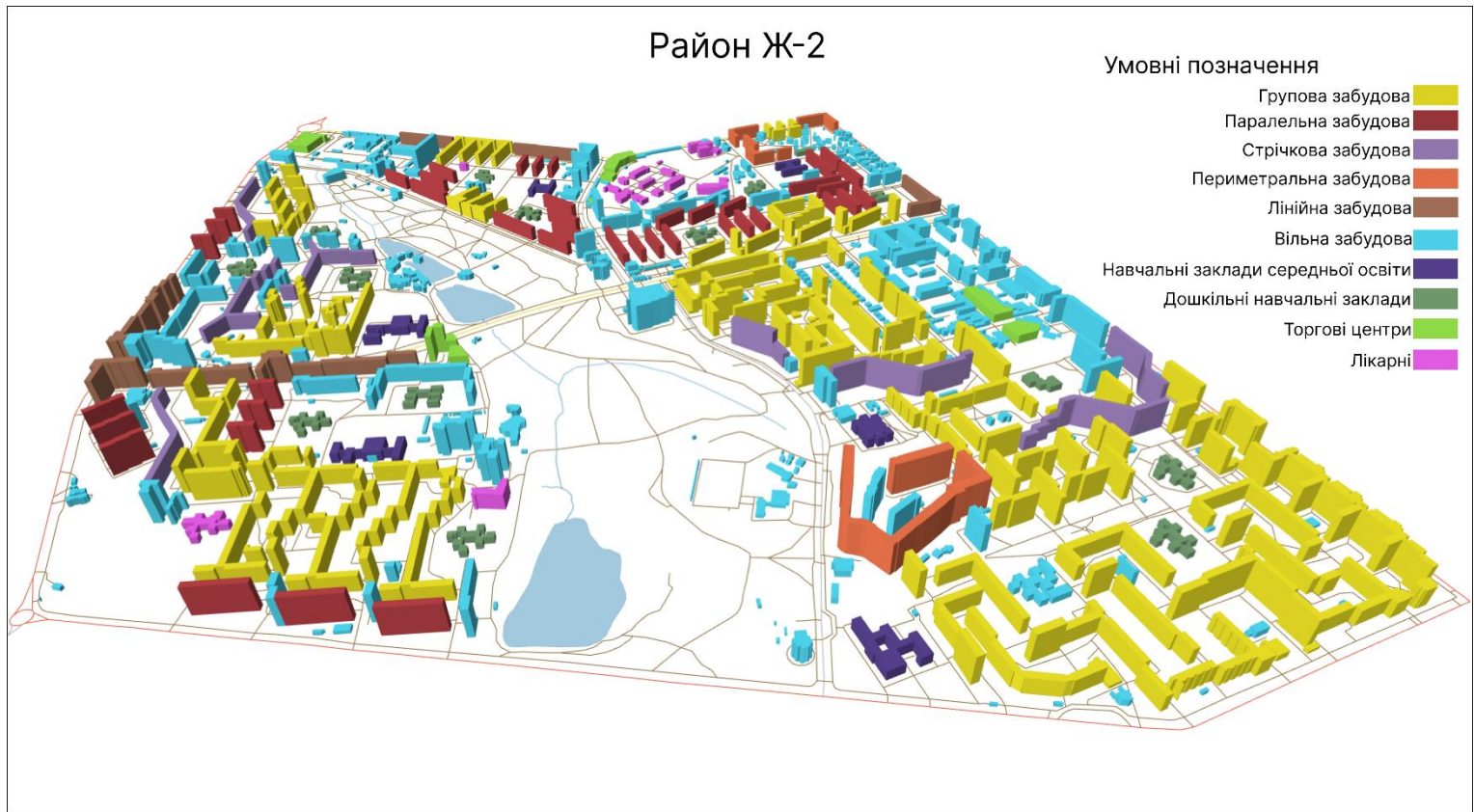

Рис. 4.3 Типи забудови району Ж-2

Групова забудова передбачає компактне розміщення будинків окремими групами, що формують невеликі внутрішні двори-сади. Така організація простору дозволяє інтегрувати квартальні території з зеленими насадженнями у загальний архітектурний ансамбль вулиці, підвищуючи її виразність та різноманітність, а також покращуючи аерацію кварталу.

Стрічкова забудова, що реалізується через послідовне розташування будинків або створення єдиного протяжного криволінійного будинку, особливо ефективна для збереження природного ландшафту. Цей підхід дозволяє органічно вписати забудову в навколишнє середовище, одночасно створюючи сприятливий мікроклімат: забезпечує оптимальну інсоляцію внутрішніх територій, регулює вітровий режим та захищає від шумового забруднення.

Периметральна забудова, яка передбачає розміщення будинків уздовж меж кварталу, відзначається архітектурною простотою, але має певні

обмеження. Основними недоліками цього типу є відсутність гармонійного зв'язку між внутрішньоквартальними просторами та вулицею, а також недостатня провітрюваність, особливо на компактних ділянках.

Лінійна забудова знаходить своє застосування при розміщенні житлових комплексів вздовж транспортних артерій, пішохідних зон або берегових ліній. Цей підхід дозволяє ефективно використовувати особливості рельєфу та створювати комфортне середовище для мешканців.

Серед проблем мікрорайону можна виділити застарілу інфраструктуру, яка спостерігається у багатьох її типах. Так, в мікрорайоні більшість доріг мають жахливе дорожнє покриття, безліч ям, деякі із ділянок мають ґрунтове покриття, через що опісля випадку опадів, на дорогах виникає багато болото, що робить пересування незручним, особливо для пішоходів. Що стосовно тротуарів, то їх стан біля певних будинків також низької якості. Проте, є й інша проблема, адже не скрізь є тротуари. «Ширину тротуарів слід визначати з урахуванням категорії та функціонального призначення вулиці (дороги) залежно від інтенсивності пішохідного руху, а також розміщення в їх межах опор, щогл, дерев тощо. Ширина однієї смуги пішохідного руху повинна бути кратною 0,75 м» [6, с.1]. Для житлових вулиць таким мінімумом є 1,5 метри. Тому, таке проектування, є порушенням норм будівництва.

Як було сказано, мікрорайон ділиться на північну та південну частини вулицею Скальда, і ці частини мають певні відмінності. Так, північну частину можна розділити на західну та східні території, які розділяються вулицею Небесної сотні. Що стосовно особливостей забудови, типів об'єктів та їх диференціації, то території північної частини мікрорайону не мають сильних відмінностей. Проспект Незалежності та вулиця Небесної сотні характеризується великою кількістю різноманітних магазинів та кафе. Що стосовно промисловості то в цій частині мікрорайону не має великих підприємств та окремих будівель, які виконували б функцію розміщення певного підприємства у ньому. Так, серед наявних можна виділити ТОВ “Поліграф-сервіс” та ТОВ “Меблі стиль трейдинг”.

Південна ж частина має більшу концентрацію промислових підприємств, що й не дивно, адже вона розташовується на краю міста, а, як правило, основна частина промислових об'єктів розташовується саме в кінці міста. «Розміщення в місті крупних підприємств зазвичай тягне розвиток існуючих і створення нових житлових районів, усіх мереж інженерної інфраструктури: водопроводу й каналізації, теплових і газових мереж тощо, будівництво магістральних вулиць. Промислову зону виділяють на підставі функціонального зонування міста з урахуванням зв'язків із іншими функціональними зонами: сельбищною, ландшафтно-рекреаційною й іншими територіями» [11, с.29] . Так, і в нашому випадку спостерігається ця закономірність. Переважна частина сконцентрувалась у східній частині. Тут розташувалися такі об'єкти, як: ТДВ «Трембіта», Чернівецьке учбово-виробниче об'єднання (УВО) Українського товариства сліпих (УТОС), ТОВ «Облторгсервіс», ТДВ «Чернівціагротехсервіс». Також дуже багато підприємств розташовується одразу через дорогу від даної частини мікрорайону, такими є: ПАТ «Чернівецький хлібокомбінат», ТДВ СКБ «Електронмаш», ТДВ Завод «Кварц».

Проаналізуємо зміни мікрорайону від його першопочаткового вигляду до сучасного стану. Розбудова мікрорайону розпочалася із проспекту Незалежності та вулиці Головної, тобто північної та східної частини мікрорайонів. З будівництвом Проспекту, яке закінчилося на початку 60-х років планувалося вивести затишні й домашні Чернівці на широку «столбовую» дорогу бучного соціалізму, а потім, в разі чого, і омріяного комунізму. Місто повинно було цим Проспектом крокувати у майбутнє, високо підвівши голову разом з усім радянським народом та прогресивним людством. В той час ще не існувала вулиця Південнокільцева, без якої зараз не реально уявити місто. Вулиці Воробкевича в той час також ще не існувало, адже на її місці простягувався парк. У 1970-х роках відбувалася активна забудова мікрорайону в частині вулиці Комарова, яка в кінці 1970-х років завершилася та перейшла на розбудову Бульвару Героїв Крут. В кінці 1960-х, на початку 1970-х було збудовані «Кварц», «Легмаш», «Електронмаш», які утворювали промислову

зону мікрорайону. Між будинками в цьому мікрорайоні - великі прибудинкові території, є місце для авто та дитячі майданчики. До кінця 1980-х років будівництво мікрорайону завершилося. Опісля розпаду радянського союзу відбулися деякі зміни в мікрорайоні, а саме з часом занепали промислові об'єкти, які забезпечували багато робочих місць мешканцям мікрорайону.

Сучасний мікрорайон є поєднанням радянської забудови і теперішньої. Так, у 2004 році та 2009 році були збудовані торгові центри “Майдан” та “Формаркет”, на проспекті Незалежності почали з'являтися різні кафе та кав'ярні на перших поверхах п'ятиповерхівок. Також всередині мікрорайону на вільних територіях почали будуватися нові багатоповерхівки, зокрема, на вулиці Воробкевича з'явився цілий житловий комплекс “Водограй”. Разом із цим покращувалася і різноманітна інфраструктура міста, серед якої було збудовано фізкультурно-оздоровчий комплекс “Олімпія” у 2004 році, створені нові сквери, спортивні та дитячі майданчики.

Що стосовно ререаційної зони, то в обох частинах мікрорайону розташовується парк “Жовтневий”, в якому останніми роками активно розпочали відновлювати інфраструктуру. Парк Жовтневий у Чернівцях – це ідеальне місце, щоб захватись від буденної рутини та проблем. Тут, серед тінистих алей та озер, хочеться зупинитись, трішки відпочити та помилуватись природною красою. Жовтневий парк у Чернівцях є найбільшим міським парком (площа 70 га) та пам'яткою садово-паркового мистецтва місцевого значення. Жовтневий парк поступово доповнюють новими деревами та інфраструктурою, серед якої тренажери, доріжки, освітлення, лавочки, сміттєві баки та інше. Проте, є не вирішені питання, як от, скидування відходів у озера, які розташовуються у межах парку та неприємний запах, який виникає внаслідок таких дій. Окрім цього, залишається не вирішеним питання із атракціонами, які не функціонують вже багато років. Також, парк є пам'яткою садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні, тому тут не місце металобрухту і необхідно якомога швидше демонтувати їх.

Велодоріжки є важливим елементом інфраструктури міста. Ідеєю для їх маршруту може бути сполучення найважливіших парків: Парк Жовтневий - парк імені Тараса Шевченка - сквер біля ринку «Центрального» - сквер на площі Соборна - парк імені Шиллера - сквер біля пам'ятника Юрію Федьковичу – Попівський сквер – Чернівецький дендрологічний парк – парк імені Юрія Федьковича. Для реалізації такого проекту необхідно: підвищити безпеку для руху велосипедистів: чіткі регулятивні заходи; підвищити безпеку для зберігання велосипедів.

Парк має відмінності у розитку інфраструктури в цих частинах мікрорайону. Так, у північній частині є асфальтовані доріжки, проте їх стан далекий від ідеального, наявне освітлення, дитячий майданчик, ресторани, розважальна зоона для дітей, громадський туалет. В південній частині це все відсутнє, тому вона є менш розвинутою, тут часто відпочивають посеред відкритого неба, тому на його просторах розташовується багато сміття. Необхідно розпочати розвиток інфраструктури в даній частині парку, внаслідок чого зросте його чистота, збільшиться кількість відпочиваючих, що приносить дохід місту. Також, тут наявні великі галявини, які пустують. Тому якщо зробити необхідну інфраструктуру, то можна використовувати їх потенціал та проводити різноманітні фестивалі та ярмарки впродовж року.

Однією із особливостей парку є його ставки. Вони мають каскадну систему ставків. Тобто вони розташовуються один за одним на схилі. Вона використовується для регулювання стоку, водопостачання, водовідведення, рекреації та інших цілей.

Однією із найголовніших проблем, є велика кількість сміття на просторах вулиць мікрорайону та перенавантаження сміттєвих баків. Тому, слід розташовувати більшу кількість належних об'єктів для утилізації сміття та ретельніше прибирати вулиці. Так, у північній частині парку два ставки розташовуються поряд, вони розділені дамбою. З першого ставка вода протікає через трубу в інший. В другому ставку є спеціальний шлюз у який вода спадає

під землю та проходить під нею через вулицю Скальда та далі протікає струмком у південній частині парку та впадає у третій ставок.

Часто в теплу погоду біля ставків відпочиває багато мешканців міста, плавають та загорають поблизу нього. Також, в них водиться риба, серед якої наявні карась та дрібний окунь.

Серед інших проблем, можна виділити несправність значної кількості ліхтарів, що значно ускладнює пересування у пізній період дня. Також, багато дитячих майданчиків мають зламані каруселі, через що багато дітей не можуть гратися під будинком, у якому проживають.

Що стосовно ЗФС, то в межах досліджуваної території, є ділянка яка занепала, а саме тролейбусне депо біля торгового центру “Майдан”. Уже декілька років воно не функціонує та занепадає. Площа території займає близько 3 га, на якій розташовується безліч сміття, зруйнованих будівель та бур’яну, що відповідає усім критеріям, щоб вважатися акультурним ландшафтом. Недопустимо, щоб у житловому районі знаходилася деструктивна територія таких масштабів, тому слід привести її до ладу та зробити на ній територію для рекреації або відкрити торгово-розважальний центр, проект якого, до речі, вже розглядали декілька років тому.

РОЗДІЛ 5

SWOT-АНАЛІЗ РАЙОНІВ МІСТА ЧЕРНІВЦІ

5.1 Особливості створення SWOT-аналізу у розрізі районів.

SWOT-аналіз окремого району міста, на відміну від аналізу міста в цілому, має більш вузький і деталізований фокус, оскільки охоплює меншу територію з її специфічними соціальними, економічними та інфраструктурними характеристиками. Основна увага при цьому приділяється місцевим умовам, які безпосередньо впливають на життя мешканців, бізнес-середовище та потенціал розвитку території.

Однією з ключових особливостей такого аналізу є його глибока деталізація. Наприклад, дослідження може включати оцінку стану дворів, наявності зелених зон, рівня шумового забруднення або якості освітлення вулиць. Це дозволяє виявити конкретні проблеми, які не помітні на рівні міста, але суттєво впливають на комфорт жителів. Соціально-демографічний аспект також відіграє важливу роль: аналізується чисельність і вікова структура населення, рівень доходів, міграційні тенденції. Наприклад, у спальному районі може спостерігатися старіння населення, тоді як у бізнес-кварталі - приплив молодих фахівців, що формує різні потреби в інфраструктурі та послугах.

Інфраструктура та транспорт - ще один критично важливий напрямок дослідження. Аналізується якість дорожнього покриття, розвиток громадського транспорту, доступність ключових об'єктів (наприклад, медичних закладів або торгових центрів). Особливу увагу приділяють проблемним точкам, таким як відсутність пішохідних переходів, затори в години пік або недостатня кількість парковок. Екологічний стан району також враховується: рівень забруднення повітря, наявність зелених зон, рівень шуму від промислових об'єктів або транспортних магістралей.

Економічний потенціал району розглядається через призму наявності бізнесів, промислових зон або вільних земель для розвитку. Наприклад, старі промзони можуть стати перспективними майданчиками для редевелопменту, а

відсутність робочих місць - спричиняти відтік молоді. Культурний та іміджевий аспекти також мають значення: наявність історичних пам'яток, культурних закладів або просто репутація району (елітний, депресивний, динамічний) впливають на його привабливість для інвесторів і нових мешканців.

Важливою особливістю SWOT-аналізу району є його практична спрямованість. Результати такого дослідження можуть стати основою для локальних проєктів, таких як модернізація парків, створення велодоріжок або розвиток соціальних програм. Крім того, аналіз часто виявляє залежність району від загальноміських рішень - наприклад, будівництво метро або ремонт магістралі може кардинально змінити його потенціал.

5.2 SWOT-аналіз району Ж-2 міста Чернівці

Для проведення SWOT-аналізу району міста Чернівці розглянемо Ж-2, який ми вже досліджували раніше.

Як вже і говорилося, район Ж-2 є представником радянської забудови, відповідно більшість інфраструктури тут прокладена ще з тих часів, включаючи каналізаційні системи, освітлення, водо- та теплопостачання, лінії громадського транспорту, дороги та тротуари і в багатьох місцях потребує ремонту або реконструкції.

Тому для більш детального аналізу та виявлення сильних та слабких сторін сформуємо SWOT-аналіз району Ж-2.

Позитивний вплив	Негативний вплив
Strengths (сильні сторони) Наявність паркової зони, що покращує екологічну ситуацію та місце для відпочинку Розвинена соціальна інфраструктура (школи, садочки, поліклініки, магазини) Наявність поліцейських дільниць, відносно низький рівень злочинності Відсутність промислових підприємств поблизу, чисте повітря	Weaknesses (слабкі сторони) Застаріла інфраструктура (дороги, тротуари, комунікації) Часті аварії на водопровідних мережах, перебої з водою Недостатня кількість парковок, хаотичне паркування Зношеність електромереж Складність добирання громадським транспортом в деякі кути міста

Opportunities (можливості)	Threats (загрози)
Модернізація інфраструктури за рахунок державних чи місцевих програм	Відток населення через низьку якість життя
Розвиток малого бізнесу (кафе, сервіси, коворкінги)	Подальше старіння інфраструктури без фінансування
Залучення інвесторів для редевелопменту району	Зростання соціальної напруженості через комунальні проблеми
Впровадження "розумних" технологій (освітлення, паркування)	Ризик зниження вартості нерухомості через стан району
Активізація громадських ініціатив з озеленення та благоустрою	Екологічні проблеми через зношені комунальні мережі

Як можна побачити у району є як багато позитивних, так і негативних сторін. Одним із ключових недоліків як раз таки є недостатній розвиток та застарілість великої частини інфраструктури. Так, велика його частина має ґрунтове покриття, а у багатьох місцях наявні асфальтовані ділянки потребують ремонту. Також часто виникає проблема із недостатньою кількістю місць для викидування сміття, через що сміттєві баки є переzagруженими і багато сміття розвіюється по вулицях. Окрім цього водопровід району прокладався ще за радянських часів, через що у його межах часто виникають поломки і мешканці вимушені декілька днів залишатися без водопостачання або обмежені в його користуванні.

Рис. 5.1 Проблеми інфраструктури мікрорайону

Ще однією із проблем є логістичне сполучення із вулицею Руська. Адже щоб добратися туди із вулиці Комарова (тепер Скальда) потрібно очікувати на “26” автобус, який єдиний курсує таким маршрутом. Так, у суботу та неділю даний маршрут виконує лише один автобус на рейсі, тому часто пасажиром необхідно його очікувати близько години або йти на проспект, щоб добратися в іншу частину міста, що негативно відображається на якості життя населення. Для вирішення цієї проблеми слід збільшити кількість та детальніше скласти графік курсування автобусів даного маршруту.

Також, шкода, що відсутнє пряме сполучення вулиці Південно-Кільцевої із вулицею Руська, що б значно розгрузило місто від заторів у час пік, зокрема, в районі вулиці Винниченка, Головної та на самій Руській. Так, для того щоб добратися до неї необхідно проїхати маршрут по вище сказаним вулицям або через об’їзну міста, що змушує водіїв витрачати багато часу. Як відомо, пряме сполучення унеможливується через об’єкт який розміщується на цьому шляху, а саме аеропорт. Хоча ідея сполучення все таки колись розглядалася і в її основі було поставлено прокладання тунелю під аеропортом, що дозволило б без перешкод з’єднати цих дві частини міста. Проте, ця ідея залишила своє існування вже впродовж багатьох років лише на папері, адже портебує багатофінансового та ресурсного вкладу.

Тепер розглянемо забезпеченість житлового району наявністю закладів освіти. Так, «Згідно з ДБН має бути обов'язково дотриманий радіус пішохідної доступності – до 300 м до дитсадка та до 750 м до школи». [7]

Рис. 5.2 Пішохідна доступність до шкіл у межах району

За допомогою карти можна побачити, що пішохідна доступність в межах району має достумий рівень, адже фактично вся територія покрита допустим радіусом пішохідної доступності. Так, тільки на північному заході та південному сході є незначні ділянки які не входять у допустиму зону. Проте, у першому випадку непокрита площа займає територію ТЦ “Майдан” та спортивного клубу “SportLife”. Що стосовно іншої ділянки, то в цю зону входить лише два сусідніх будинки, що збільшує час пішохідної доступності від них до сусідніх шкіл до однієї хвилини.

Тепер за аналогічною картою перевіримо мережу дитячих садочків житлового району.

Рис. 5.3 Пішоходна доступність дозакладів дошкільної освіти у межах району

Як було сказано, у межах міста нормою розміщення закладів дошкільної освіти є радіус пішоходної доступності в розмірі 300 метрів. Можна побачити, що хоч кількість садочків значно більша за кількість шкіл у межах району, проте зона покриття вже має велику кількість території, яка знаходиться поза нею. Але велика частина таких зон припадає на території парку, торгових центрів, просмислових зон та торгових центрів. Так, якщо до уваги взяти частини вулиці Комарова та Героїв Майдану, то в межі допустимих норм не входить лише декілька будинків або їх частини, що не сильно порушує норми сучасного планування. Проте, якщо взяти до уваги вулицю Винниченка, то тут розташовується близько 20 будинків та “ЖК Водограй”, що знаходяться поза

допустимою зоною пішохідної доступності до дитячих садочків, що ускладнює процес добирання до них мешканців даної території.

Одним із варіантів вирішення даної ситуації може бути побудова нового дитячого садочка, замість закинутого колишнього басейну поблизу 27 школи. Тим більше що його реконструкція не планується, а вирішено демонтувати його.

Рис. 5.4 Планова доступність закладів дошкільної освіти в межах району Ж-2

Так на даній карті видно, що розміщення садочку в даному місці значно полегшить добирання мешканців прилеглих булинків до нього. Проте, всерівно залишається ще декілька будинків поза зоною норм планування, але всерівно це допоможе скоротити мешканцям що проживають в них близько 150-200 метрів маршруту, що еквівалентно близько половини норми радіусу пішохідної доступності до садочків, а те й більше.

Проте, в межах мікрорайону останні роки активно розпочалося оновлення соціальної інфраструктури.

Однією з найпомітніших змін стало впровадження сучасних підземних сміттеконтейнерів, які вже з'явилися на окремих ділянках. Проте, на жаль, поки що вони встановлені не скрізь, і для досягнення максимального ефекту їх необхідно розмістити на всій території мікрорайону.

Головні переваги таких підземних смітників очевидні: вони значно гігієнічніші за звичайні баки, оскільки сміття знаходиться під землею, що запобігає розповсюдженню неприємних запахів і розмноженню бактерій. Крім того, вони покращують естетику дворів, позбавляючи їх від нагромаджень відкритих контейнерів і рознесеного сміття. Ще одна важлива перевага - екологічність, адже закрита система зменшує забруднення ґрунту та води, а також запобігає розкиданню відходів вітром. Ну і, звичайно, зручність – такі сміттєсховища мають більшу місткість, тому вивіз сміття відбувається рідше, але більшими обсягами.

Окрім оновлення системи сміттезбору, у мікрорайоні провели реконструкцію кількох дитячих майданчиків, оснастивши їх сучасними та безпечними ігровими комплексами. Ці зміни вже позитивно позначилися на житті мешканців - діти отримали більше можливостей для активного відпочинку, батьки тепер можуть бути спокійнішими за їхню безпеку, а оновлені території створюють приємну атмосферу для всіх вікових груп.

Проте, незважаючи на позитивні зрушення, залишаються питання, які потребують додаткової уваги. Наприклад, нестача підземних сміттебаків у всіх дворах або необхідність подальшого оновлення інфраструктури. Важливо, щоб місцева влада продовжувала розвивати ці ініціативи, адже комфортне, чисте та безпечне середовище - це основа якісного життя для всіх мешканців.

За останні роки особливо помітними стали зміни в освітніх закладах - у всіх школах провели якісний ремонт фасадів, який не лише покращив їхній зовнішній вигляд, але й створив більш сучасне та привабливе навчальне середовище. Поряд із цим, біля багатьох шкіл з'явилися новітні спортивні

майданчики з сучасним покриттям, професійні футбольні поля та спеціалізовані зони для воркауту, що відкрило нові можливості для фізичного розвитку як школярів, так і всіх мешканців.

Ці зміни мають комплексний позитивний вплив на життя мікрорайону. По-перше, оновлені школи з гарним екстер'єром підвищують престиж навчання, мотивують дітей до відвідування занять і формують почуття гордості за свій навчальний заклад. По-друге, сучасні спортивні споруди стали справжніми центрами здорового способу життя, де молодь може цікаво та з користю проводити вільний час, займаючись різними видами спорту. Для дорослих мешканців це також чудова можливість підтримувати фізичну форму без необхідності їхати до інших районів.

Важливим соціальним ефектом стало зменшення кількості підлітків, які проводять час без діла на вулицях - тепер у них є доступ до якісних спортивних об'єктів прямо біля дому. Крім того, оновлена інфраструктура позитивно вплинула на імідж усього мікрорайону, зробивши його більш привабливим для проживання. Разом із раніше проведеними роботами з оновлення дитячих майданчиків та впровадженням підземних сміттєсховищ, ці зміни створюють по-справжньому комфортне та сучасне міське середовище.

Проте для досягнення ідеалу ще є над чим працювати - бажано, щоб кожна школа отримала власний сучасний спортивний майданчик, а також варто розглянути можливість створення спеціалізованих зон для різних вікових груп. Продовження цієї роботи дозволить створити в нашому мікрорайоні по-справжньому гармонійний простір для навчання, спорту та відпочинку всіх мешканців.

ВИСНОВКИ

В даній курсовій роботі розглядалося питання територіального планування, що воно собою представляє, основні функції та значення на прикладі міста Чернівці.

Нам вдалося виснити, що термін містобудівне планування використовують для діяльності, що спрямована на прийняття рішень, які пов'язані із просторовим розвитком в межах міст та інших населених пунктів, тобто територіальне планування та містобудування є взаємопов'язаними процесами. При правильному аналізі та підході воно дозволяє приймати обґрунтовані рішення, які враховують унікальні характеристики міського середовища, а також гарантувати, що місто розвивається у спосіб, який є сталим і відповідає потребам його мешканців, тому дана тема є актуальною, адже складно уявити розвиток міста без чітко сформованої та обґрунтованої стратегії розвитку.

В ході дослідження вдалося виявити, що місто Чернівці освоювали ще давні племена, проте перша письмова згадка про місто була в 14 столітті. За своє існування місто Чернівці встигло побувати під впливом різних влад, тому архітектура та етнічний склад міста різноманітні. Так, можна виділити чотири основні періоди міста, це австрійський, румунський, радянський та сучасний. Завдяки таким методам дослідження, як літературний метод, історичний метод, порівняльний метод, картографічний метод, метод аналізу та метод ГІСів вдалося виявити наступну інформацію про кожний із цих періодів:

Австрійський період закладав основи сучасного міста, перетворивши його на важливий адміністративний і економічний центр. Інтенсивне промислове будівництво супроводжувалось розвитком торгівлі та формуванням унікального архітектурного обличчя. Політична стабільність Габсбургської імперії створила сприятливі умови для розквіту культурного та освітнього життя. Сьогодні такі архітектурні перлини цієї епохи, як університетський ансамбль і міський театр, стали візитівками міста, приваблюючи тисячі туристів своєю неперевершеною неоготичною та неоренесансною естетикою.

Румунський період, попри свою суперечливість, продовжив традиції планомірного містобудівного розвитку. Прийняття сучасних на той час будівельних норм свідчить про системний підхід до урбаністичних перетворень. Економіка міста, незважаючи на соціальні проблеми, досягла значного рівня розвитку, закріпивши за Чернівцями статус регіонального центру.

Радянська доба принесла наймасштабніші зміни в архітектурний ландшафт. Монументальні громадські будівлі в стилі "сталінського ампіру" поєднувались з масовою типовою житловою забудовою. Особливу увагу приділялось створенню комплексної інфраструктури - від підприємств побутового обслуговування до потужних промислових зон. Формування нових житлових масивів із поліпшеним плануванням відображало зміну підходів до містобудування в 1970-х роках. Промисловий потенціал міста значно зріс завдяки створенню спеціалізованих виробничих кластерів.

Кожен із цих історичних періодів залишив помітний слід у просторовій структурі міста, створивши унікальний архітектурний палімпсест, де гармонійно поєднуються різні стилі та епохи. Радянський період значно вплинув на промисловість, під час нього утворилися південний, північний та центральний промислові райони із заводами різної спеціалізації, включаючи, текстильну, харчову, металургійну, хімічну сфери.

Сучасне місто Чернівці є наслідком всіх вище згаданих періодів, адже вони внесли значну частину у його розвиток. Місто є перлиною Буковини, котре завжди милувало око та манило до себе. У 2020 році житловий фонд міста становив 9081 тис. м². Схема вуличної мережі міста Чернівці має досить складну структуру, яка відображає історичний та культурний контекст міста. Що стосовно центру, то забудова в ньому залишилася схожою, багатоповерхівки відсутні, більшість будівель збереглися з часів Австрійського періоду, щільність забудови та його межі стали більшими. Проте, за його межами розташовується вже місто зовсім з іншою архітектурою, яка була

побудована за часів Радянського союзу. Місто має радіальну забудову, тобто вулиці та будівлі міста розташовані в радіальних лініях, що виходять з центральної точки міста, яка є Центральною площею.

Місто складається із 16 житлових районів: На правому березі міста розташовуються такі житлові райони: Ц-1, Ц-2, Ж-1, Ж-2 (нове місто радянського періоду), Ж-3, Ж-4 (Стинка), Ж-5(Роща), Ж-6 (Клокучка), Ж-7 (Гравітон), Ж-8 (Калічанка). А на лівому березі: Ж-9 (Рогізна), Ж-10 (Садгора), Ж-11 (Стара Жучка), Ж-12(Ленківці), Ж-13 (Долішні Шерівці), Ж-14 (Нова Жучка), Ж-15, Ж-16.

Район Ц-1 являє собою центр міста Чернівців, основний період забудови якого характеризується австрійським періодом. Саме в ньому розташовані основні будівлі міста, а саме Чернівецька міська рада, Чернівецька ОВА, заклади вищої освіти та інші.

Район Ж-2 міста Чернівці є типовим для тих, які забудовували у радянські часи. Тут розташувалися багатоповерхівки, а саме житлові будівлі, які мають 5 та 9 поверхів. Як правило, будівлі вздовж основної дороги мають перший поверх, який виділений для комерційних цілей. Так, на них розташовані різноманітні продуктові та побутові магазини, аптеки та інше. Йому характерний груповий, стрічковий, периметральний, паралельний, лінійний та вільний тип забудови.

Райони міста, які були збудовані у різні історичні періоди, мають відмінності у територіальному плануванні, вуличних мережах, типах забудови, проте для них є спільною застаріла інфраструктура, яка потребує реконструкції. Серед такої є проблеми із освітленням, дорожнім покриттям, недостатня кількість смітників, відсутність велосипедних доріжок та інше.

Проте, останніми роками є позитивні зрушення у розвитку соціальної інфраструктури. Так, наприкладі житлового району Ж-2 виявлено що встановлюються підземні сміттебаки, які покращують гігієну та естетику дворів. Багато дитячих майданчиків відремонтовані та обладнані сучасними ігровими комплексами. Усі школи отримали оновлені фасади, а біля багатьох

з'явилися нові спортивні майданчики та футбольні поля з якісним покриттям. Ці зміни роблять район комфортнішим, безпечнішим і сучаснішим для проживання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буковина: історичний нарис. / Ред. кол. СС. Костишин, В.М. Ботушанський, О.В. Добржанський, Ю.І. Макар, О.М. Масан, Л.П. Михайлина. Чернівці: Зелена Буковина, 1998. 416 с.
2. Вісник Національного університету “Львівська політехніка” // відповідальний редактор – проф., д-р арх. Б.С. Черкес. Львів, 2007. – 196с.
3. Газета Буковинське віче (Чернівці). – 28 січня, 1993.
4. Державний архів Чернівецької області. Ф. Р-3. - Оп. 2. Спр.775. Арк.98-99.
5. Державний архів Чернівецької області. Фонд 43. Опис 2. Спр.729. Арк.1-94.
6. Державні будівельні норми України, ДБН В.2.3-5-2001.
7. Державні будівельні норми України, ДБН В.2.2-4-2018.
8. Довганюк А. І. Розвиток планувальної структури вулично-дорожньої мережі та транспортної інфраструктури міста Чернівці / Містобудування та територіальне планування : наук.-техн. зб. / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. ; відп. ред. М. М. Осетрін. - Київ : КНУБА, 2020. - Вип. 74.
10. Древаль І. В. Конспект лекцій з дисципліни «Теорія містобудування» (для студентів 6 курсу денної форми навчання, спеціальності 191 – Архітектура та містобудування, фахове спрямування «Містобудування») / І. В. Древаль ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 43 с.
11. Конкурс Знання. Спілка Української Молоді в Америці. 50-ий Злет Юнацтва, Елленвіл, Нью Йорк, 2009р. – 37 с.
12. Ляпенко В. О. Конспект лекцій з курсу «Основи містобудування (Модуль 1. Основи планування міст)» (для студентів 3 курсу денної і 4 курсу заочної форм навчання за напрямом підготовки 6.040106 (0708) — “Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування”) / В. О. Ляпенко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 64 с.

13. Мартишова Л. С. Основи містобудування : конспект лекцій для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу денної форми навчання спеціальності 191 – Архітектура та містобудування) / Л. С. Мартишова; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 80 с.

14. Матеріали міжнар. наук. конф. / Упор. П. Рихло. – Чернівці: КП вид-во “Золоті литаври”, 2003. – С. 9–17.

15. Мікрорайон і житлова група» Методичні вказівки до практичних занять з курсу «Архітектурне та містобудівне проектування»(для студентів 5 курсу денної форми навчання спеціальності 7.06010202, 8. 06010202 – «Містобудування») / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва: уклад. Л. П. Панова, Л. В. Дрьомова. — Х.: ХНАМГ, 2012. – 26 с.

16. Мінрегіон України ТОВ “УКРНПЦИВІЛЬБУД”. Методичні рекомендації щодо розроблення комплексних планів просторового розвитку території територіальної громади та інших видів містобудівної документації на місцевому рівні (перша редакція). Київ, 2021.

17. Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник / Головн. ред. М.М. Осетрін. – К., КНУБА, 2019. – Вип. 71. – 492 с.

18. Міський Львівський медіархів. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://uma.lvivcenter.org/uk/maps?dates=1600%2C2023&full-search>.

19. Портал ГУРТ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gurt.org.ua/news/informator/81091/>.

20. Проект розміщення будівництва в місті Чернівці на 1976-1980 рр. – Львів: «Гипроград», 1975.

21. Проектування міських територій : підручник : у 2 ч. Ч.1 / [за ред. В. Т. Семенова, І. Е. Линник] ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. – 449 с. (Серія «Міське будівництво та господарство»).

22. Раймунд Фрідріх Кайндль. Історія Чернівців. Виконано за дорученням Чернівецької міської громади, 2003.

23. С. Лінда, к. арх., О. Пікущенко, здобувач Національний університет “Львівська політехніка” . Чернівці соціалістичні: концепції розвитку міста радянського періоду та їх реалізація. – 8 с.

24. Сайт часопису “Простір”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.prostranstvo.media/uk/inflyuensery-urbanistyky-patrik-geddes-batko-suchasnogo-mistoplanuvannya//>.

25. Соловйова О. С. Конспект лекцій з дисципліни «Територіальне і регіональне планування та інноваційний розвиток промислових територій. Модуль 1 «Територіальне та регіональне планування» (для студентів 6 курсу денної форми навчання спеціальності 8.06010202 – Містобудування і спеціальності 191 – Архітектура та містобудування. Містобудування) / О. С. Соловйова ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – 31 с.

26. Статистичний щорічник України. Державна служба статистики України // За редакцією І. Є. Вернера, 2020. Київ-2021. – 455 с.

27. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М.М. Дьомін. – К., КНУБА, 2019. – Вип. 54. – 372 с.

28. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М.М. Дьомін. – К., КНУБА, 2019. – Вип. 55. – 418 с.

29. Територіальне проектування та районне планування: навч. посіб. П.О.Сухий, І.І.Костащук, С.М.Білокриницький, Ю.О.Білоус; 2-ге вид., переробл. та доповн. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича, 2023. 400 с.

30. Український географічний журнал - № 3, вип. 2015 // ред. Чорна Марина Іванівна. Київ, 2015. – 132 с.

31. Чернівці. Історія і сучасність (Ювілейне видання до 600-річчя першої писемної згадки про місто). [Кол. монографія] / В. М. Ботушанський, С. В. Біленкова, О. В. Добржанський та ін. За заг. ред. В. М. Ботушанського. — Чернівці: Зелена Буковина, 2009. - 586 с.

32. Berichte über die öffentlichen Sitzungen der Bukowinaer Handels – und Gewerbekammer in Czernowitz. Jänner-Dezember 1901. – Czernowitz, 1902.

33. Glossary of Environmental Terms for Urban and Regional Planners. W. Hulsmann, B Locher, G. Schablitzki, J.Werner. Druckerei Fritz Perthel GmbH, Berlin, 1995. – 66 p.

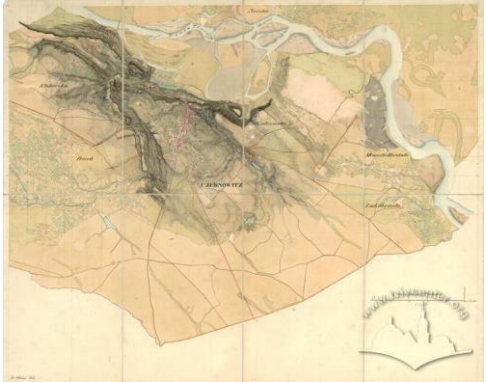
34. Iliut E. Invatamantul primar si normal-primar in Bucovina dupa unire // Zexe ani dela unire. – Cernauti: Glacul Bucovinei, 1928.

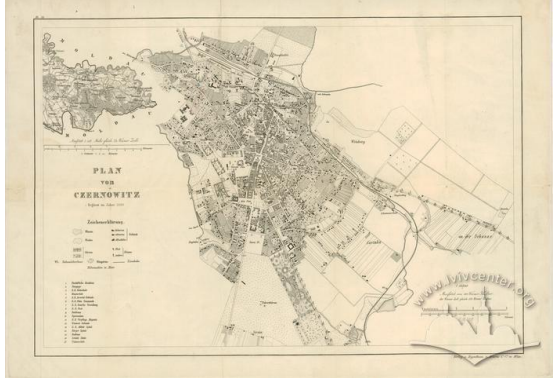
35. Protokolle über die öffentlichen Sitzungen der Bukowinaer Handels – und Gewerbekammer in Czernowitz. Jänner-Dezember 1887. – Czernowitz, 1888.

ДОДАТКИ

Додаток А

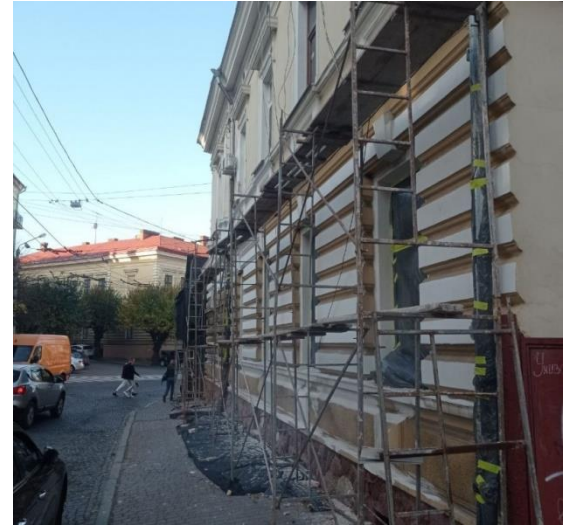
Ретроспективний розвиток містобудування у місті Чернівці

№	Період забудови	Основні характеристики	Фотографії з інтернету
1	Ранній Австрійський період (1775-1830)	Місто Чернівці характеризувалося 2-3-х поверховими будівлями, у 1779р. тут проживало лише 3200 людей. У забудові було використано багато різних архітектурних стилів, таких як бароко, класицизм та ранній історизм. Першу класичну гімназію засновано 1808 р. 1783 р. у Чернівцях постали ремісничі цехи, з кінця XVIII ст. почала розвиватися промисловість. Розпочали будуватися церкви, з 1825 по 1830 побудували греко-католицьку церкву та дерев'яну Успенську церкву в 1783 р. 18 травня був закладений перший парк, який отримав назву Народний, нині парк ім. Т.Г. Шевченка.	 План міста Чернівців з довколишніми селами створений в жовтні 1823 року Готель "Три корони" (споруджений в 1786, третій поверх добудований в 1936 році), нині національний банк
2	Середній Австрійський період (1830-1890)	В цей період були побудовані броварня, паровий млин, гуральня, фабрика меблів, 1850 р. створено торговельну палату, а 1877 р. торгіву біржу. У 1866р. збудували залізницю Чернівці-Львів. Серед культових споруд можна виділити будівництво наступних:	 Центральна площа та ринок на ній

		кафедральний собор (1844-1864 рр.), резиденцію буковинської митрополії (1862-1882 рр.), вірменську церкву (1869-1875 рр.), єзуїтський костіол (1891-1894 рр.), єврейську синагогу (1873-1879 рр.). Також в 1847 р. було побудовано Чернівецьку ратушу та центральну площу, які стали центром міста. 4 жовтня 1875 р. Чернівці стали науково-освітнім центром, тоді указом цісаря Австро-Угорщини Франса Йосифа було відкрито університет. Побудовано перший дерев'яний міст через Прут у 1835 році. У 1871 році цей міст замінено на конструкцію з каменю та заліза.	 План міста Чернівці станом на 1880 р. з передмістями Вулиця Ольги Кобилянської (фото зроблене до 1918 року)
3	Пізній Австрійський період (1890-1918)	В Чернівці прийшов європейський капітал, почався будівельний бум. Створювались та розбудовувались нові вулиці, побудований водопровід і каналізація. Було збудовано міський театр (1904-1905 рр.). З часу становлення фабрично-заводської промисловості Чернівці займали в краї провідне місце у таких галузях промисловості, як: металообробка, машинобудівна, хімічна галузь, будівництво, поліграфія, текстильна галузь, лісова та деревообробка	 Міський театр (тепер театр ім. Ольги Кобилянської) Німецький народний дім (споруджено в 1908–1910 роках, відкрито 04 червня

		промисловість, харчова промисловість, виробництво чи доставка напоїв. В 1895 в Чернівцях працювало більше 2500 робочих, а в 1910 в місті було 2140 ремісників і 1400 торговців. 1895 року побудовано електривню, 1897 році введено в дію електричний трамвай	1910, архітектор Г. Фрич)
4	Румунський період (1918-1940)	При кінці румунського панування Чернівці стали значним економічним центром. 1936 р. тут працювало 155 великих і 61 малих фірм. Румунські архітектори надавали перевагу простоті та функціональності у своїх проектах. Замість складних деталей та орнаментів, вони використовували чіткі геометричні форми, які забезпечували ефективну організацію простору. 24 травня 1933 року було урочисто відкрито аеропорт. Польоти виконувалися за маршрутом Варшава - Чернівці – Бухарест. У подальшому збільшення кількості авіарейсів, їх регулярність та різноманітність напрямків авіаційного сполучення дало змогу започаткувати новий вид послуг — авіапошту. У 1939 році був побудований Миколаївський кафедральний собор.	 План міста Чернівці виданий у міжвоєнний час Леоном Кьонігом (<i>Leon König</i>). План не датовано. Наявність будівлі аеропорту дозволяє умовно датувати план 1936 роком. Миколаївський кафедральний собор

5	Радянський період (1944-1991)	З 1957 р почалася розбудова Чернівців уздовж головної магістралі: вулиць Хотинська - Вокзальна (Гагаріна) – Леніна(тепер частина Головної вул.) – Червоноармійська (тепер Героїв Майдану) - Сторожинецька. 1964 року до Чернівців приєднали увесь масив, що знаходиться на лівому березі річки Прут, тобто Садгору, яка простягається від Ленківців до Долішніх Шерівців. На території передмістя Монастирське, яке приєднали до Чернівців в XIX ст., та було погано забудованим, почали виростати нові райони, такі як проспект Незалежності, вул. Комарова. Також розпочалася активна забудова південного житлового масиву та вулиці Руської. 1967 року трамвайний рух в Чернівцях було повністю припинено, натомість з'явилися тролейбуси. Місто газифіковане із 1956 року. Було збудовано багато заводів, серед яких: машинобудівний, металообробний, хімічний, деревообробний, спиртовий, трикотажний, взуттєвий, будівельний та інші.	 Вулиця Червоноармійська (тепер Героїв Майдану) до початку її активної забудови Звичайний день в місті Чернівці у радянський період (на фотографії зображений Проспект Незалежності) Багатоповерхова забудова по вулиці Червоноармійській (тепер Героїв Майдану)
6	Період незалежної України	Сучасні Чернівці є результатом всіх вище згаданих періодів,	

	(1991-наш час)	кожний з яких вніс вагомий внесок у розвиток міста. Так, місто має різну архітектуру, багато підприємств функціонують ще з тих часів. Проте, на цьому розвиток міста не завершився, на місці слабо експлуатованих земель виникають нові будинки, житлові комплекси, щільність забудови збільшується. В період незалежності також розпочали будуватися різні торгові центри, серед яких: “Майдан”, “Панорама”, “Формаркет”, “Депот” та інші. Щороку з’являються нові житлові комплекси, зокрема, активно забудовується Рівненська вулиця. На Руській вулиці і надалі продовжується активна забудова. Також можна виділити “Водограй”, що знаходиться на вулиці Воробкевича, в ньому вже більшість будинків заселені людьми, але є ще декілька, на яких триває будівництво. Серед інших робіт в місті, які стосуються будівництва, є реставрація старих будівель в центрі міста. На даний момент більшість будівель знаходяться в незадовільному стані, тому що проект потребує значного фінансування, проте деякі з будівель уже відремонтовані. Так, в	 ЖК “Водограй” Проект парку, будівництво якого планується на вулиці Одеській Новий громадський транспорт міста Чернівці Реставрація будинку, що знаходиться на вулиці Університетській
--	----------------	---	---

	цьому році завершили реставрацію загальноосвітньої школи 1-3 ступенів №4, що на вулиці Шевченка. Окрім цього, попередніми роками активно відбувалося обшиття багатьох шкіл міста, які були побудовані за радянського періоду. Активно розвивається інфраструктура та створюються проекти щодо озеленення.	 Торговий центр “Depot”
--	--	--